

วารสารพุทธศิลปกรรม
JOURNAL OF BUDDHIST ARTS

03

ISSN : 2697-6099 (ONLINE)

ปีที่ 5 ฉบับที่ 11 มกราคม - มิถุนายน 2565

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คตินิยมเกี่ยวกับการสร้างพระเจดีย์ในวัฒนธรรมล้านนา Cultural Practices Related to the Construction of Cetiya's in Lanna Culture.

พระอธิวัฒน์ รตนาวณโณ

Phra Athiwat Ratanavanno

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

อุเทน ลาพิงค์

Uten Larping

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamamakut Buddhist University, Lanna campus

บุญช่วย ดุใจ

Boonchuay Doojai

มูลนิธิโพธิยาลัย

Bodhiyalaya Foundation

Corresponding Author, Email: atiwat.rat@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

คติความเชื่อ เรื่องเจดีย์เป็นสิ่งแทนพระพุทธเจ้าเป็นของสูงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งเคารพบูชาสูงสุดและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ทำให้ชาวล้านนามีความพิถีพิถันในการสร้างเป็นอย่างมากแม้ว่าจะยึดคติทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักแต่ก็ยังผนวกผสมผสานเอาคติความเชื่อ ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คติแบบพราหมณ์ และความชำนาญด้านการช่างต่าง ๆ ในการประกอบสร้างพระเจดีย์ให้เป็นสิริมงคลแก่วัดและชุมชน อีกทั้งยังทำให้เจดีย์เป็นสิ่งที่มีความภาพศักดิ์สิทธิ์เหนือพลังอำนาจทั้งปวง ครั้นเมื่อสร้างเสร็จ พระเจดีย์ก็กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สาธารณะอีกแห่งหนึ่งที่ทุกคนสามารถเข้ากราบสักการะได้อย่างภาคภูมิใจ โดยมีคตินิยมปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างพระเจดีย์ที่สืบทอดผ่านการบันทึกไว้ในคัมภีร์โบราณล้านนา

คำสำคัญ: คตินิยม, การสร้างพระเจดีย์, วัฒนธรรมล้านนา

Abstract

The belief that a stupa represents the Buddha is considered sublime and sacred, the highest object of veneration, and the spiritual center of the community. This has led the people of Lanna to be very meticulous in its construction, adhering primarily to Buddhist principles but also incorporating local beliefs, wisdom, Brahmanical concepts, and various artisanal skills to make the stupa auspicious for both the temple and the community. Furthermore, the stupa is seen as a powerful, sacred force, surpassing all others. Once completed, it becomes another public sacred space where everyone can worship with pride, following traditions and practices preserved in ancient Lanna scriptures.

Keywords: Cultural Practices, Construction of Cetiya's, Lanna Culture

บทนำ

สถานที่ก่อสร้างพระเจดีย์ถือเป็นพื้นที่สำคัญที่จะถูกกำหนดให้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุและวัตถุมงคล ดังนั้นการเลือกพื้นที่ก่อสร้างจึงมีความพิถีพิถันโดยพระสงฆ์ เจ้าภาพ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมใจกันสำรวจแล้วกำหนดเอาพื้นที่นั้น ๆ เป็นสถานที่ก่อสร้างพระเจดีย์ ส่วนมากสถานที่สร้างพระเจดีย์นั้น ถ้าหากวัดตั้งอยู่ในพื้นที่ราบนิยมสร้างพระเจดีย์ไว้ด้านหลังวิหารหรือหลังอุโบสถ ซึ่งก็คืออยู่ด้านหลังพระพุทธรูปองค์พระประธาน โดยถือคติว่า เมื่อเข้าไปในวิหารหรืออุโบสถแล้วก้มกราบพระพุทธรูปองค์พระประธานก็จะได้ไหว้พระเจดีย์ที่ประดิษฐานด้านหลังไปในคราวเดียวกัน พื้นที่สร้างพระเจดีย์ยังต้องสำรวจด้วยว่าเป็นสถานที่มงคลตามคติล้านนาดังปรากฏในพับสาวิธีสร้างเจดีย์วัดตุ่นกลาง จังหวัดพะเยา (พับสาวิธีสุตกะทำมังคละกัมมัทังมวล วัดตุ่นกลาง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, เอกสารอัดสำเนา) ดังนี้

1) ไม่เป็นที่อยู่ของแมลงหรือสัตว์ร้ายที่ทำรังอาศัยอยู่ในบริเวณนั้น เช่น มด ปลวก หนู งู เป็นต้น ถ้ามีต้องทำการเคลื่อนย้ายเพื่อป้องกันไม่ให้เปียดเบียนหรือมาทำลายผู้คนและพระเจดีย์ในภายหลัง

2) ไม่เป็นสถานที่ ที่ผู้คนโดยเฉพาะผู้หญิงเดินผ่านอย่างกรายหรือพลุกพล่าน เพราะอาจปิดกั้นเส้นทางเดินหรือมีเสียงดังอีกทีก็ ไม่เงียบสงบ อีกทั้งยังขัดกับคติความเชื่อท้องถิ่นที่ถือว่าสตรีอาจทำให้วัตถุมงคลหรือสถานที่คลายความศักดิ์สิทธิ์ลง

3) ไม่เป็นสถานที่ที่ต้องห้ามหรือ “ชืด” ตามคติท้องถิ่นล้านนา คือไม่เคยเป็นบ่อน้ำ หนองน้ำ และเหมืองฝายมาก่อน เพราะนอกจากจะผิดจารีตหรือ “ตกชืด” ที่ถมสมุทรหรือแหล่งน้ำ (คมนตรี เศรษฐพัฒน์นิช, 2544) แล้วยังอาจทำให้ดินทรุดในภายหลัง อันเป็นผลกระทบที่นำความเดือดร้อนมาสู่ชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้อง และสถานที่นั้นๆ

4) ไม่เป็นสถานที่ที่ต้องห้ามจากท้าวพระยา หมายถึงทางราชการบ้านเมืองไม่ขัดข้องอนุญาตให้สร้างได้ เมื่อสำรวจแล้วเห็นว่าสถานที่นี้มีลักษณะมงคลและมีความเหมาะสมควรสร้างพระเจดีย์แล้วให้ปรับพื้นที่ราบเรียบเสมอกันตามขนาดที่ต้องการเป็นเบื้องต้น จากนั้นประกอบพิธีเตรียมสถานที่สร้างพระเจดีย์

5) พิธีโจทย์ถามที่ดินหรือทักที่ดินเพื่อสร้างพระเจดีย์ เป็นการสอบถามระหว่างประธานพระสงฆ์กับตัวแทนอุบาสกผู้เป็นตัวแทนฆราวาสเกี่ยวกับพื้นที่สร้างพระเจดีย์ว่ามีลักษณะเป็นมงคลตามที่ต้องการหรือไม่ อย่างไร เช่น ไม่เป็นที่อยู่ของแมลงหรือสัตว์ร้าย ไม่เป็นสถานที่ที่ผู้คนโดยเฉพาะผู้หญิงเดินผ่านอย่างกรายหรือพลุกพล่าน ไม่เป็นสถานที่ที่ต้องห้ามจากท้าวพระยา เป็นต้น โดยประธานพระสงฆ์จะเป็นผู้สอบถาม ส่วนตัวแทนอุบาสกเป็นผู้กล่าวตอบเมื่อได้คำตอบที่แสดงว่าเป็นพื้นที่มงคลเหมาะสมกับการสร้างพระเจดีย์แล้วก็กล่าวอนุโมทนาพร้อมกัน (พระสาธุเจ้าศรีปัญญาภิกขุ (สยาม ปัญญาศรี), 2559: 107, 108-110.)

การกำหนดวันสร้างพระเจดีย์

การกำหนดวันเพื่อก่อสร้างพระเจดีย์ให้เป็นพุทธสถานศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพสักการบูชา และเป็นสิริมงคลแก่ชุมชนมีความสอดคล้องกับความเชื่อด้านโหราศาสตร์ที่ต้องหาฤกษ์ยามยามดีในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นคติท้องถิ่นล้านนาที่ได้รับอิทธิพลมาจากคติแบบพราหมณ์ โดยวัฒนธรรมล้านนาได้ยึดถือฤกษ์ยามการสร้างพระเจดีย์ตามจันทรคติเป็นแบบแผนเดียวกับการสร้างพระพุทธรูป โดยการหาฤกษ์สร้างพระเจดีย์นั้นกำหนดไว้ 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 การหาฤกษ์ดีเพื่อจัดเตรียมสถานที่ ช่วงที่ 2 การหาฤกษ์ดีเพื่อวางอิฐมงคลปฐมฤกษ์จำนวน 6 ก้อน พร้อมอิฐมงคล 120 ก้อน ก่อนเป็นห้องสวดตบะมหาสถานอุโมงค์โขงธาตุ ช่วงที่ 3 การหาฤกษ์ในการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุตลอดถึงวัตถุมงคลตามตำรา ในช่วงนี้ถ้าหากช่าง

ก่อสร้างสถิตยสถานอุโมงค์โขงธาตุ เสร็จทันในวันเดียวกันก็สามารถทำพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและวัตถุมงคลในวันเดียวกันได้เลย แต่ถ้าก่อไม่ทันก็ให้หาฤกษ์ยามดีอีกวันหนึ่งเพื่อบรรจุครั้งต่อไป การหาฤกษ์ยามดีในการสร้างพระเจดีย์นิยมยึดเอาช่วงข้างขึ้นในแต่ละเดือนเป็นเกณฑ์ และไม่ให้ตรงกับวันเสียประจำเดือน วันกาลกิณี วันที่เป็นอริ วันอุบาทว์ วันใหม่ ถ้าหากล่วงละเมิดจักเป็นอัปมงคลแก่ผู้สร้าง เจ้าอาวาส และชุมชน ดังนี้ (เบญจมิน สุตา, 2564: สัมภาษณ์)

1) วันที่ควรสร้างและไม่ควรสร้างพระเจดีย์และพระพุทธรูป
การยึดถือวันข้างขึ้นในแต่ละเดือนเพื่อสร้างพระเจดีย์และพระพุทธรูป ถ้าเกณฑ์ดีให้สร้างได้ ถ้าเกณฑ์ไม่ดี ห้ามสร้าง ดังนี้ (นายศรีเลา เกษพรหม, 2564: สัมภาษณ์)

ตารางที่ 1) วันข้างขึ้นในแต่ละเดือนเพื่อการสร้างพระเจดีย์ เกณฑ์ดี และไม่ดี

เดือนขึ้น/ค่า	ความหมาย
ขึ้น 1 ค่า (ดี)	จักสมฤทธิ (การก่อสร้างจักสมปรารถนาและมีเดช)
ขึ้น 2 ค่า (ไม่ดี)	โจรจักกระทำโทษ (โจรจักรังควาญ)
ขึ้น 3 ค่า (ดี)	ข้าวัดและข้าพระเจ้าอยู่ดีมีสุข (ผู้ที่ถูกกลบนาให้เป็นผู้ดู อุปัฏฐากวัด พระเจดีย์ และพระพุทธรูปจักอยู่เย็นเป็นสุข)
ขึ้น 4 ค่า (ไม่ดี)	ข้าพระเจ้าเป็นทุกข์ (ผู้ที่ถูกกลบนาดูแลและอุปัฏฐากวัดพระเจดีย์ และพระพุทธรูป จักเป็นทุกข์)
ขึ้น 5 ค่า (ไม่ดี)	ฟ้าจักผ่า (จักเกิดเหตุฟ้าผ่า คืออุกภัยธรรมชาติคุกคาม)
ขึ้น 6 ค่า (ไม่ดี)	ท่านจักฟันกัน (จักเกิดเหตุคนรบราฆ่าฟันกัน)
ขึ้น 7 ค่า (ดี)	จะมีคนมาบูชาจำนวนมาก (จักมีคนมาสักการะบูชามาก คือมีชื่อเสียงดี)
ขึ้น 8 ค่า (ไม่ดี)	จักร้อนใจเป็นกังวล (ผู้เกี่ยวข้องกับการสร้างพระเจดีย์และพระพุทธรูป จักเดือดร้อนใจและกังวลใจ)

ขั้น 9 คำ (ไม่ดี)	ศัตรูจักเปียดเบียนศาสนา (ผู้ไม่ประสงค์ดีจะคอยทำลายพระพุทธศาสนา)
ขั้น 10 คำ (ดี)	อยู่ดีมีสุข (ผู้เกี่ยวข้องและชุมชนจักอยู่เย็นเป็นสุข)
ขั้น 11 คำ (ไม่ดี)	ข้าพระเจ้าจักฉิบหายเสีย (ผู้ที่ถูกกลบนาให้ดูแลและอุปัฏฐากวัด พระเจดีย์ พระพุทธรูปจะประสบกับหายนะ)
ขั้น 12 คำ (ไม่ดี)	จากร้อนใจ (ผู้เกี่ยวข้องจกเดือดร้อนใจ)
ขั้น 13 คำ (ดี)	อยู่เย็นใจ (ผู้เกี่ยวข้องจกสุขใจ)
ขั้น 14 คำ (ดี)	อายุต่อเท่าเก่า (ผู้เกี่ยวข้องจกมีอายุยืนยาวจนถึงชรา)
ขั้น 15 คำ (ไม่ดี)	ข้าพระเจ้าจักฉิบหายหมดสิ้น มีอายุไม่ยืน (ผู้ที่ถูกกลบนาดูแลและอุปัฏฐากวัด เจดีย์ และพระพุทธรูป จักประสบ กับหายนะและมีอายุสั้น)

2) เดือนที่ควรสร้างไม่ควรสร้างพระเจดีย์และพระพุทธรูป

เดือนที่ควรการสร้างพระเจดีย์และพระพุทธรูปยึดตามคติการนับเดือนในวัฒนธรรมล้านนา ยึดเกณฑ์ดี ให้สร้างได้ ถ้าเกณฑ์ไม่ดี ห้ามสร้าง ดังตารางนี้

ตารางที่ 2 การสร้างพระเจดีย์และพระพุทธรูปยึดตามคติการนับเดือนในวัฒนธรรมล้านนา

เดือน	ความหมาย
เดือนเกียง/เดือนเจียง ถ้าขั้น 1, 3, 7 และ 13 คำ	ควรสร้างพระเจดีย์และ พระพุทธรูปเพราะเป็นฤกษ์ดี จักได้ช้าง ม้า วัว ควาย ข้าทาสหญิงชาย จักเป็นที่รักใคร่ของท้าวพระญา เสนาอำมาตย์ ขุนนาง และคนทั้งหลาย
เดือนยี่ (ดี)	จักมีฤทธิ์เดช ชนะต่อข้าศึกศัตรู อยู่ดีมีสุข มีโชคลาภ
เดือนสาม (ไม่ดี)	ไฟจักไหม้ เกิดการทะเลาะวิวาท และสัตว์ร้ายเปียดเบียน
เดือนสี่ (ดี)	คนและเทวดาจะนิยมชมชอบ มีลาภสักการะหลังไหลสู่บ้านเมือง
เดือนห้า (ไม่ดี)	จักมีภัยอันตราย เกิดการวิวาทะ และทรัพย์สินเงินทอง จักหายนะ
เดือนหก (ดี)	จักมีโชคลาภ มียศศักดิ์ และเป็นที่ยศสรรเสริญแก่คนทั่วไป
เดือนเจ็ด (ไม่ดี)	ข้าของจักหายนะ พลัดพราวจากที่อยู่ โจรเปียดเบียน

เดือนแปด (ดี)	จักเจริญรุ่งเรือง อยู่เย็นเป็นสุข อุทิศสมบุญด้วยเครื่อง อุบโภาคบริโภค
เดือนเก้า (ไม่ดี)	จักทุกข์ยากเข็ญใจ ไม่มีผู้ค้ำจุนอุดหนุน
เดือนสิบ และเดือน สิบเอ็ด (ไม่ดี)	จักมีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจและเกิดคดีความ
เดือนสิบสอง (ดี)	จักสมบุญด้วยข้าวของสมบัติจำนวนมาก และมีความสมปรารถนา ทุกประการ

การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สร้างพระเจดีย์

การสร้างพระเจดีย์เป็นงานมหากุศลที่มีคตินิยมและมีความเคร่งครัดในข้อปฏิบัติทางวัฒนธรรม ดังนั้นการสร้างพระเจดีย์จึงต้องมีการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องให้พร้อมและถูกต้องตามจารีตนิยม ดังนี้

1) การเตรียมอิฐก่อพระเจดีย์

การก่อสร้างพระเจดีย์ในวัฒนธรรมล้านนา มักสร้างด้วยดินเหนียวซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น โดยนำดินเหนียวที่ผ่านการคัดเลือกอย่างดีมาปั้นเป็นก้อนอิฐ การสร้างพระเจดีย์และพระพุทธรูป (พิสิฐ วัชรสุโขทัย, 2560: 58) ใช้ดินทั้งที่มีลักษณะอย่างเดียวกันและแตกต่างกัน ดังตำรากล่าวถึงดินที่ควรนำมาสร้างพระเจดีย์และพระพุทธรูป (พระสาธุเจ้าศรีปัญญาภิรักษ์ (สยามปัญญาศรี), 2559: 126) ต้องมีลักษณะมงคล 3 ลักษณะ ได้แก่

(1) ลักษณะของดิน ได้แก่ ดินที่ควรนำมาสร้างพระเจดีย์กับพระพุทธรูปจะมีความแตกต่างกัน โดยดินที่สร้างพระเจดีย์นั้นให้ใช้ดินจีคือดินที่ทำเป็นก้อนอิฐแล้วเผาไฟให้สุกเรียกอีกอย่างว่าดินสุกดินเผาจะมีลักษณะแข็ง หยาบกร้าน ทนทาน

(2) ลักษณะสีของดิน ได้แก่ สีของดินที่นำมาสร้างพระเจดีย์ประกอบด้วยดินสีเหลือง สีแดงดังหาง สีขาว สีขาวเหลือง และสีขาวแดง (พระสาธุเจ้าศรีปัญญาภิรักษ์ (สยามปัญญาศรี), 2564: สัมภาษณ์)

(3) ลักษณะสถานที่ที่นำดินมาสร้างพระเจดีย์ ได้แก่ ดินที่ได้จากสถานที่เป็นมงคล สะอาด และมีความเหมาะสม ห้ามนำดินจอมปลวก ดินจากปลักควาย (บวกควาย) ดินจากปลักหมู (บวกหมู) ดินใกล้ห้องสุขา และดินจากป่าช้า

(3.1) ปั้นเป็นก้อนอิฐรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างด้านละ 6 นิ้ว จำนวน 6 ก้อน ชัดแต่่งให้ราบเรียบสวยงาม นำไปเผาให้สุกเพื่อให้แข็งแรงแรง นำสมุกรักมาฉาบทาก้อนอิฐนั้นให้สวยงาม ทาด้วยรักแล้วปิดด้วยแผ่นทองคำเปลวจำนวน 5 ก้อน ส่วนอีก 1 ก้อนให้ปิดด้วยแผ่นเงินเปลว จากนั้นนำก้อนอิฐทั้ง 6 ก้อนมาให้พระเถระจารย์อัครษยันต์คาถาตามตำราให้เป็นก้อนอิฐมงคลฤกษ์

(3.2) ปั้นก้อนอิฐสำหรับก่อห้องสถิตมหาสถานอันเป็นการวางแผนผังตารางภายในฐานรากและก่อส่วนต่าง ๆ ของพระเจดีย์ โดยขนาด สัดส่วน และจำนวนของก้อนอิฐให้ช่างผู้ก่อสร้างเป็นผู้คำนวณว่าจะใช้ขนาดใดและจำนวนกี่ก้อน จากนั้นนำไปเผาให้สุก

เมื่อได้ก้อนอิฐตามต้องการแล้ว ในวันประกอบพิธีสร้างพระเจดีย์นั้นให้คัดเลือกก้อนอิฐที่มีลักษณะงดงาม สมส่วน ไม่มีตำหนิ เพื่อใช้เป็นก้อนอิฐมงคล จำนวน 120 ก้อน นำมาวางซ้อนเรียงกันบนโต๊ะประกอบพิธี พร้อมกับนำก้อนอิฐที่ปิดด้วยแผ่นทองคำเปลวและแผ่นเงินเปลว 6 ก้อนใส่พานวางบนกองอิฐ 120 ก้อนเหล่านั้นเพื่อเตรียมประกอบพิธีบรมสมโภชต่อไป

3) เตรียมวัตถุมงคลสำหรับบรรจุพระเจดีย์

สิ่งของอันเป็นวัตถุมงคลที่นำมาบรรจุประดิษฐานในแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ หรือเรียกอีกอย่างว่าห้องสถิตมหาสถาน ห้องธาตุคัพภะ หรืออุโมงค์โขงพระธาตุ ถือเป็นหัวใจพระเจดีย์ที่ไม่อาจขาดได้เพื่อให้เป็นสถานที่สักการบูชาอันสูงสุด โดยต้องจัดเตรียมให้พร้อมเพื่อบรรจุในคราวเดียวกัน ประกอบด้วยวัตถุมงคลสำคัญดังนี้

(1) พระบรมสารีริกธาตุหรือพระอรหันตธาตุ อันเป็นวัตถุมงคลสำคัญยิ่งในการบรรจุในพระเจดีย์ให้เป็นธาตุเจดีย์ พร้อมโกศบรรจุหรือผอบ 3 ชั้น ได้แก่ โกศชั้นในสุดทำด้วยทองคำสำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือพระอรหันตธาตุ โกศชั้นที่ 2 ทำด้วยนาคสำหรับบรรจุโกศทองคำ โกศชั้นที่ 3 ทำด้วยเงินสำหรับบรรจุโกศนาคและโกศทองคำ หรือทำด้วยวัสดุที่เป็นมงคล ทนทาน และเหมาะสม

(2) ไบลานจารึกคำสอนพระพุทธเจ้าหรือคาถาเย ธมมา อันเป็นหลักธรรมที่ถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาที่นิยมบรรจุในการสร้างพระเจดีย์ตามท้องที่ต่าง ๆ ถ้าหากไม่มีพระบรมสารีริกธาตุหรือพระอรหันตธาตุ สามารถสร้างเป็นธรรมเจดีย์ด้วยการบรรจุพระธรรมคำสอนเช่นนี้ก็ได้อีก

(3) พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่บรรจุในพระเจดีย์ ถ้าบรรจุตามแบบทั่วไปมี 7 ปาง แต่ถ้าบรรจุแบบพิสดารมี 23 ปาง

(4) พระพิมพ์ลึงรักปิดทอง 28 พระองค์

(5) เรือสำเภาคำด้วยเงินและทองคำอย่างละ 1 ลำ

(6) แก้วแหวนเงินทองอัญมณีหรือสิ่งมีค่าสำหรับบรรจุในสำเภาทอง

(7) เครื่องทำวหรือเครื่องราชกกุธภัณฑ์ 5 ประการ ได้แก่ กระจับปี่ บังวาล พัดค้ำว จามร และไม้ค้อนซีกผ้า

(8) พระพิมพ์ขนาดเล็กทำด้วยดินหรือหล่อด้วยทองเหลือง ชิน เงิน จำนวน 84,000 องค์ หรือจำนวนพอจัดหาได้ คัดสรรค่องค์ที่งดงามไว้ตำหนิใส่ในไห 1 ไห สำหรับบรรจุในช่องตารางตามทิศที่กำหนดในคัมภีร์โบราณ ส่วนที่เหลือนำไปใส่ไหสำหรับบรรจุในที่ เหมาะสมต่อไป

(9) รูปมงคลตามกำหนดอาจจางลงแผ่นเงินแผ่นทอง ใบลาน หรือพับสา ได้แก่ รูปโสถถียพราหมณ์ถวายหญ้าคา 8 กำมือ รูปพระโพธิสัตว์ลอยถาดทองคำ รูปอัญมณวมงคล 8 ประการ รูปเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ รูปพระโมคคัลลานเถระและพระสารีบุตรเถระ รูปนางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส รูปทรงแสดงปาฏิหาริย์ใต้ต้นมะม่วง รูปพระโพธิสัตว์บำเพ็ญทศกิริยา รูปโปรดพระพุทธรูปดาบสวรรค์ขึ้นดาวดึงส์ รูปพระโพธิสัตว์ตัดพระโมลี รูปโปรดชฎิล 3 พี่น้อง รูปขี้มูกกัณฐกะ รูปทรงเห็นนิมิต 4 รูปพระโพธิสัตว์ประสูติ รูปได้รับภัททพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้า และรูปนอนปรินิพพานในเมืองกุสินารา

(10) คัมภีร์ธรรม 84,000 พระธรรมชั้นธรรม 1 ผูก

4) การจัดเตรียมสถานที่ประกอบพิธีแรกสร้างเจดีย์

การประกอบพิธีสำคัญในการเริ่มสร้างพระเจดีย์หลังจากได้สถานที่ก่อสร้างอันเป็นมงคลแล้วคือการวางฤกษ์และบรรจุวัตถุมงคลในแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ เรียกตามภาษาล้านนาว่า ห้องสัตตมหาสถาน ห้องธาตุคัพพะ หรืออุโมงค์โขงพระธาตุ โดยจัดเตรียมสถานที่ดังนี้

(1) การขุดหลุมทำเป็นอุโมงค์โขงธาตุหรือห้องสัตตมหาสถานสำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ และวัตถุมงคลต่างๆ ตามตำรา อีกทั้งยังเป็นการวางรากฐานของพระเจดีย์ให้มั่นคงด้วย โดยขุดหลุมขนาดใหญ่ตามต้องการ จากนั้นขุดหลุมตรง

กลางหลุมใหญ่นั้นขนาดกว้างและลึก 50 ซม. สำหรับวางอิฐมงคลทองคำและเงิน 6 ก้อน และชุดหลุมขนาดกว้างและลึก 30 ซม. อีก 4 มุม เพื่อบรรจุวัตถุมงคลที่เตรียมไว้ในตำราพิบสา ล้านนา (พระสาธุศรีปัญญาภิกขุ (สยาม สิริปญโญ), 2559 : 97) ได้ระบุไว้ว่าการชุดหลุมสำหรับบรรจุพระมหาชินธาตุเจ้าหรือพระบรมสารีริกธาตุนั้นให้ชุดหลุมโดยมีขนาดมงคล ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงให้เห็นแต่ละวัน และจำนวนหลุมที่ชุด

วัน	ความหมาย
วันอาทิตย์	ให้ชุดปากหลุมกว้าง 5 ศอก ปลายกำมือ 1 ลึก 6 ศอก
วันจันทร์	ให้ชุดปากหลุมกว้าง 6 ศอก ลึก 6 ศอก
วันอังคาร	ให้ชุดปากหลุมกว้าง 6 ศอก ปลาย 3 กำมือ ลึก 6 ศอกปลาย 2 กำมือ
วันพุธ	ให้ชุดปากหลุมกว้าง 6 ศอก ปลาย 3 กำมือ ลึก 5 ศอกปลาย 2 กำมือ
วันพฤหัสบดี	ให้ชุดปากหลุมกว้าง 7 ศอก ลึก 5 ศอก
วันศุกร์	ให้ชุดปากหลุมกว้าง 7 ศอก ปลาย 2 กำมือ ลึก 5 ศอกปลาย 2 กำมือ
วันเสาร์	ให้ชุดปากหลุมกว้าง 7 ศอก ลึก 6 ศอก

ส่วนกลางหลุมใหญ่นั้นให้ชุดหลุมกว้าง 1 ศอก ลึก 1 ศอก เอาไว้เป็นที่วางดินและอิฐปฐมฤกษ์แรกสร้างพระเจดีย์ทั้ง 6 ก้อน แต่ถ้าหากสถานที่นั้นมีก้อนหิน ก้อนผา และดินแข็งไม่สามารถขุดทะลุได้ให้พิจารณาทำอิฐทับไปเลย จากนั้นให้ก่อฝาดผนังทั้ง 4 ด้านจนถึงบนปากหลุมโดยจะทำขนาดเท่าใดก็ได้แล้วแต่ความศรัทธา ถือเป็น 1 ห้อง (พระสาธุศรีปัญญาภิกขุ (สยาม สิริปญโญ), 2559 : 126)

(2) ขุดราววัดล้อมหลุมตรงกลางที่ชุดไว้สำหรับวางอิฐมงคลทองคำและเงิน 6 ก้อน ถือเป็นศูนย์กลางของบริเวณสร้างพระเจดีย์แล้วประดับด้วยการปักช่อน้อย หุงไชย ธงทิว หน่อกล้วย หน่ออ้อย ต้นกุ่ม และปักฉัตรตามมุมราววัดทั้ง 4 มุม

(3) นำเชือกที่พันด้วยหญ้าคาพันด้วยด้ายสายสิญจน์ล้อมรอบอาณาบริเวณขอบหลุมใหญ่ 3 รอบ แล้วนำเฉลวหรือตาแหลมาผูกติดไว้ทั้ง 4 ทิศ เชื่อว่ามีพละนาฏภาพป้องกันสิ่งอัปมงคลไม่ให้เข้ามาในอาณาบริเวณพิธี

(4) นำบาตรน้ำมนต์ 5 ใบ พร้อมใส่ส้มป่อย น้ำอบ น้ำหอม ขมิ้น มะกรูด ตั้งไว้ตามมุมราชวัตร 4 มุม ๆ ละ 1 ใบ ส่วนอีกหนึ่งใบสำหรับให้ประธานพระสงฆ์ปะพรมในพิธีการลำดับถัดไป

(5) จัดทำปะรำพิธีพร้อมโต๊ะหมู่บูชา บาตรน้ำมนต์ อาสนะสำหรับพระสงฆ์ เจริญพระพุทธมนต์ไม่ต่ำกว่า 10 รูป

(6) เตรียมทรายสะอาดใส่บาตร 1 ลูก สำหรับให้พระสงฆ์เสกพระคาถาหว่านทรายแล้วนำไปโปรยให้ทั่วอาณาบริเวณขอบหลุมใหญ่ เชื่อว่าเป็นการขับไล่สิ่งอัปมงคลออกจากบริเวณสร้างพระเจดีย์

(7) ตั้งโต๊ะพร้อมปูด้วยผ้าขาวสำหรับวางก้อนอิฐ 120 ก้อน อิฐมุงคทงคำ และเงิน 6 ก้อน พระพุทธรูปปางต่าง ๆ หม้อหรือไหสำหรับบรรจุวัตถุมงคล และพานรองรับวัตถุมงคลที่จัดเตรียมไว้ตามตำรา เพื่อให้พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ปลุกเสกก่อนที่จะนำไปบรรจุในอุโมงค์โขงธาตุหรือห้องสี่ตมะมหาสถาน

การประกอบพิธีสร้างพระเจดีย์

การประกอบพิธีสร้างพระเจดีย์แบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1) พิธีวางอิฐมุงคทงคำ 2) พิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ พระพุทธรูป และวัตถุมงคลในห้องสี่ตมะมหาสถานหรืออุโมงค์โขงธาตุ 3) พิธีบรรจุพระพิมพ์ในคอระฆังพระเจดีย์ โดยแต่ละช่วงยึดการหาฤกษ์ยามยามดีและจัดเตรียมสถานที่เหมือนกัน เพียงแต่รายละเอียดขั้นตอน เครื่องประกอบพิธีบางอย่างมีความแตกต่างกันตามบริบทของการประกอบพิธี

1) พิธีวางอิฐมุงคทงคำ

เมื่อถึงวันเวลาฤกษ์ยามยามดีและมีความพร้อมด้านต่าง ๆ ทั้งสถานที่ วัตถุมงคล เครื่องประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมพิธี และผู้ประกอบพิธีตามกำหนดการแล้ว ก่อนถึงกำหนดวันสร้างพระเจดีย์ 1 วัน ให้ไปอาราธนาพระอุปัชฌาย์จากแม่น้ำที่อยู่ใกล้มาประดิษฐานบนหอที่เตรียมไว้เพื่อรักษางานสร้างพระเจดีย์ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามคติล้านนา เมื่อถึงวันประกอบพิธีวางอิฐมุงคทงคำประดิษฐานพระเจดีย์ให้เริ่มประกอบพิธีตามขั้นตอนดังนี้

(1) อาจารย์ประกอบพิธีบวงสรวงเทพดาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้รับทราบ พร้อมกับขอพรให้การประกอบพิธีในครั้งนี้สำเร็จและมีผลานุภาพ

(2) ประเคนขันบูชาครูบาอาจารย์ชุดใหญ่ เรียกว่า ชั้นหลวง ประทานสงฆ์กล่าวคำบูชา ครูบาอาจารย์

(3) ประทานในพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ไหว้พระ และรับศีล

(4) ประทานสงฆ์ประกอบพิธีขึ้นชั้น 5 โภคา

(5) อาจารย์อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์รูปที่ 3 กล่าวบทอัญเชิญเทวดา (สัคเค) และพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ตั้งลำ 12 ตำนาน มหาสมัยสูตร ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เพื่ออบรมสมโภช ปลุกเสกก่อนอิฐ 120 ก้อน อิฐมงคลทองคำและเงิน 6 ก้อน พร้อมด้วยหม้อทองหรือไหทองที่บรรจุวัตถุมงคลที่เตรียมไว้

(6) ประกอบพิธีวางอิฐมงคลปฐมฤกษ์ พร้อมสมมติพระสงฆ์ 4 รูป นายช่าง 2 คน เมื่อกำหนดบริเวณพื้นที่สร้างเจดีย์ได้แล้วให้ผู้ชายหรืออุบาสกผู้มีศีล 5 ถือก้อนอิฐในพื้นที่นั้นกล่าวว่า กัปปิยัม เจตियัง ภันเต (3 ครั้ง) แล้วยื่นถวายก้อนอิฐให้พระสงฆ์ 4 รูป เอาไปวางตามที่กำหนดไว้เพื่อบอกกล่าวหรือทำเครื่องหมายให้ทราบว่าเขตแดนหรือบริเวณพื้นที่สร้างเจดีย์มาถึงตรงนี้ โดยพระสงฆ์ทั้ง 4 รูป กล่าวแสดงเครื่องหมายว่า กัปปิยัม เจตियัง กะโรมิ ก่อสร้างปลุกแปลงเทือะ (จำนวน 3 ครั้ง) จากนั้นพระสงฆ์กล่าวคำสมมติตนเป็นพระพุทธรักรัทธิดาเถระ พระธัมมรักรัทธิดาเถระ พระสังฆรักรัทธิดาเถระ และพระอนุสังฆะรักรัทธิดาเถระ พร้อมกับสมมติอุบาสกเป็นช่างหรือสล่าผู้ก่อพระเจดีย์ 2 คน ประกอบด้วยนายช่างธัมมปัญญาและนายช่างไชยะมังคละ นำก้อนอิฐมงคลไปวางแต่ละทิศ แล้วให้ช่างทั้งสองนำเสตวงทั้ง 4 อันไปวางไว้ 4 ทิศ แล้วบอกกล่าวและขอพรเทพดาให้การสร้างพระเจดีย์ครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีแล้ววางอิฐมงคลในแต่ละทิศ ดังตำราพับสาบันทึกคำสมมติไว้ (พระสาธุศรีปัญญาภิกขุ (สยามสิริปัญญา), 2559 : 110-111)

2) พิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ พระพุทธรูป และวัตถุมงคล

เมื่อประกอบพิธีวางอิฐมงคลปฐมฤกษ์ทั้ง 6 ก้อนเสร็จแล้ว ถัดจากวันนั้นให้หาฤกษ์งามยามดีอีกวันหนึ่งเพื่อประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ และวัตถุมงคล เมื่อได้วันดีตามคติล้านนาแล้ว ให้ช่างนำอิฐมงคล 120 ก้อน ที่ผ่านพิธีอบรมสมโภชในวันวางอิฐมงคลปฐมฤกษ์แล้วก่อตารางเป็นสี่ตะมหาสถานหรืออุโมงค์เชิงธาตุ ถ้าหากบรรจุแบบทั่วไปให้

ก่อเป็นตาราง 9 ช่อง แต่ถ้าประสงค์บรรจุแบบพิสตารให้ก่อเป็นตาราง 25 ช่อง ส่วนฐานถ้าบรรจุแบบพิสตารก็ให้ขยายไปตามมาตราส่วนให้ได้ขนาดเหมาะสม ด้านในช่องแต่ละช่องให้กว้าง 30 เซนติเมตร เท่ากันทุกช่อง สำหรับทำเป็นอุโมงค์โขงธาตุบรรจุสำเภาทองที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ พระพุทธรูป กับวัตถุมงคลต่างๆ จากนั้นประกอบพิธีโดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้ (เบญจมิน สุตา, 2564: สัมภาษณ์)

1) อาจารย์ประกอบพิธีบวงสรวงเทพยดาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้รับทราบ มาร่วมอนุโมทนา และขอพรให้การประกอบพิธีในครั้งนี้สำเร็จและมีผลานุภาพ

2) ประเคนขันบูชาครูบาอาจารย์ชุกใหญ่ เรียกว่า ชั้นหลวง ประทานสงฆ์กล่าวคำบูชา ครูบาอาจารย์

3) ประทานในพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ไหว้พระ และรับศีล

4) ประทานสงฆ์ประกอบพิธีขึ้นชั้น 5 โถง

5) อาจารย์อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์รูปที่ 3 กล่าวบทอัญเชิญเทวดา (สักเค) และพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ตั้งลำ 12 ตำนาน มหาสมัยสูตร ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เพื่ออบรมสมโภชพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ พระพุทธรูปปางต่าง ๆ พร้อมด้วยวัตถุมงคลที่เตรียมไว้

6) พระมหาเถระผู้เป็นประธานสงฆ์หรือพระภิกษุผู้เป็นเจ้าของพิธีกล่าวคำโอกาสอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุและพระอรหันตธาตุให้มาสถิตในพระเจดีย์ที่จะสร้างใหม่

7) ประธานฝ่ายสงฆ์กับประธานฝ่ายฆราวาสรวมถึงแขกผู้มีเกียรติร่วมกันบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระอรหันตธาตุลงในโกศทองคำ โกศนาค โกศเงิน จากนั้นนำโกศนั้นบรรจุลงในสำเภาทอง

8) นำสำเภาทองที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ และพระพุทธรูปปางต่าง ๆ พร้อมกับวัตถุมงคล แผ่นเงินแผ่นทองที่จารคาถาบังจะพยากรณ์ ตลอดจนถึงแก้วแหวนเงินทองของมีค่าทั้งหลายที่จะบรรจุลงในสถิตมหาสถานหรืออุโมงค์โขงธาตุแห่รอบสถานที่ก่อสร้างพระเจดีย์หรือบริเวณวิหาร 3 รอบ เพื่อเป็นพุทธอนุสสติ โดยแห่เวียนประทักษิณวัตรคือวนไปทางขวา เมื่อนำของมงคลทั้งหลายแห่รอบวิหารนั้นให้พระสงฆ์สวดบทโยธีโร 3 รอบ

9) นำสำเภาทองที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ และพระพุทธรูปปางต่าง ๆ พร้อมกับวัตถุมงคลขึ้นวางบนโต๊ะที่ปูผ้าขาวที่จัดเตรียมไว้ใกล้บริเวณที่บรรจุ จากนั้น

ให้พระสงฆ์ทำพิธีสมมติอุบาสก 6 คน พร้อมสมათานศีล 5 ได้แก่ คนที่ 1 สมมติเป็นท้าวธตรฐ ยืนอยู่ที่ทิศตะวันออก คนที่ 2 สมมติเป็นท้าววิรุฬหกยืนอยู่ที่ทิศใต้ คนที่ 3 สมมติเป็นท้าววิรุฬักษ์ ยืนอยู่ที่ทิศตะวันตก คนที่ 4 สมมติเป็นท้าวภูเวรยืนอยู่ที่ทิศเหนือ คนที่ 5 สมมติเป็นพระเจ้าอโศก มหาราชยืนถัดจากท้าวภูเวร คนที่ 6 สมมติเป็นพระอินทร์ยืนถัดจากพระเจ้าอโศกมหาราช และ พระมหาเถระ 1 รูป ยืนถัดจาก พระอินทร์สำหรับเป็นผู้บรรจ्वัตถุมงคลทั้งหมด

10) ประธานฝ่ายฆราวาสยกพระพุทธรูปตลอดจนถึงวัตถุมงคลต่าง ๆ ที่จะบรรจุ ส่งให้อุบาสกผู้ได้รับสมมติเป็นท้าวธตรฐ จากนั้นให้ส่งไปยังผู้ได้รับสมมติที่ยืนถัดไปเรียงกัน ตามลำดับที่กำหนดไว้ในเบื้องต้นจนมาถึงพระมหาเถระผู้ทำหน้าที่บรรจุในแต่ละช่อง ส่วน พระสงฆ์ที่เหลือยืนอยู่โดยรอบบริเวณที่ทำพิธีพร้อมกับสวดพระคาถาบรรจุแต่ละบทตาม แต่ละช่องที่ตำรากำหนด โดยเรียงตามลำดับการบรรจุแต่ละช่องสัตตมหาสถานหรืออุโมงค์ โขงพระธาตุ ดังนี้

(1) ช่องที่ 1 หลุมกลาง พระสงฆ์สวดพระคาถาบรรจุแล้วอัญเชิญพระพุทธรูป ปางนังสมาธิ ณ โปธิบัลลังก์ (แทนแก้ว) ลงบรรจุเป็นเบื้องต้น โดยหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออกพร้อมกับบรรจุเรือเงินเรือทองคำ และพระพิมพ์ที่ปิดทองคำ 28 องค์

(2) ช่องที่ 2 ทิศอีสาน พระสงฆ์สวดพระคาถาบรรจุแล้วนำพระพุทธรูปปาง ถวายเนตรลงบรรจุโดยหันพระพักตร์ไปทางพระพุทธรูปองค์ที่ 1 หรือช่องกลางอันเป็นพระ โปธิบัลลังก์

(3) ช่องที่ 3 ทิศเหนือ พระสงฆ์สวดพระคาถาบรรจุแล้วนำพระพุทธรูปปาง เตินจกรมลงบรรจุโดยหันพระพักตร์ไปทางพระพุทธรูปองค์ที่ 1 หรือช่องกลางอันเป็นพระ โปธิบัลลังก์

(4) ช่องที่ 4 ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ พระสงฆ์สวดพระคาถาบรรจุแล้วนำ พระพุทธรูปปาง นังสมาธิในเรือนแก้วลงบรรจุโดยหันพระพักตร์ไปทางพระพุทธรูปองค์ที่ 1 หรือช่องกลาง

(5) ช่องที่ 5 ทิศตะวันออก พระสงฆ์สวดพระคาถาบรรจุแล้วนำพระพุทธรูป ปางนังได้ต้นไม้ไทรยกพระหัตถ์ขวาห้ามมารลงบรรจุ โดยหันพระพักตร์ไปทางพระพุทธรูป องค์ที่ 1 หรือช่องกลาง

(6) ช่องที่ 6 ทิศตะวันออกเฉียงใต้ พระสงฆ์สวดพระคาถาบรรจุแล้วนำ

พระพุทธรูปปางนาคปรกลงบรรจุ โดยหันพระพักตร์ไปทางพระพุทธรูปองค์ที่ 1 หรือช่องกลาง
(7) ช่องที่ 7 ทิศใต้ พระสงฆ์สวดพระคาถาบรรจุแล้วนำพระพุทธรูปปางนั่งใต้
ต้นมะม่วงหัวแมงวันยื่นพระหัตถ์รับผลสมจากพระอินทร์ลงบรรจุ โดยหันพระพักตร์ไปทาง
พระพุทธรูปองค์ที่ 1 หรือช่องกลาง

(8) ช่องที่ 8 ทิศตะวันตกเฉียงใต้ พระสงฆ์สวดพระคาถาบรรจุแล้วนำสำเภา
ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือพระอรหันตธาตุ คัมภีร์ธรรม 84,000 พระธรรมชั้นดี คาถา
ธรรมกาย คาถาปัจฉยาการลงบรรจุ

(9) ช่องที่ 9 ทิศตะวันตก พระสงฆ์สวดพระคาถาบรรจุแล้วนำไหหรือหม้อพระ
พิมพ์องค์เล็ก แก้วแหวนเงินทองของมีค่าต่างๆ ลงบรรจุ

จากนั้นให้จุดเทียนเงินเทียนทองคำทั้ง 4 ด้าน พระสงฆ์ทั้งหมดร่วมกันสวด
พระคาถาตามตำราจนจบ ในขณะที่พระสงฆ์สวดพระคาถาบรรจุอยู่นั้นให้ลั่นฆ้องชัย โกล
บัณทฑะวารี เป่าแตรสังข์ ตีฆ้องกลองเครื่องดนตรีทั้งหลายจนกว่าบรรจุแล้วเสร็จ

4) พิธีบรรจุพระพิมพ์ในคอรระขังพระเจดีย์

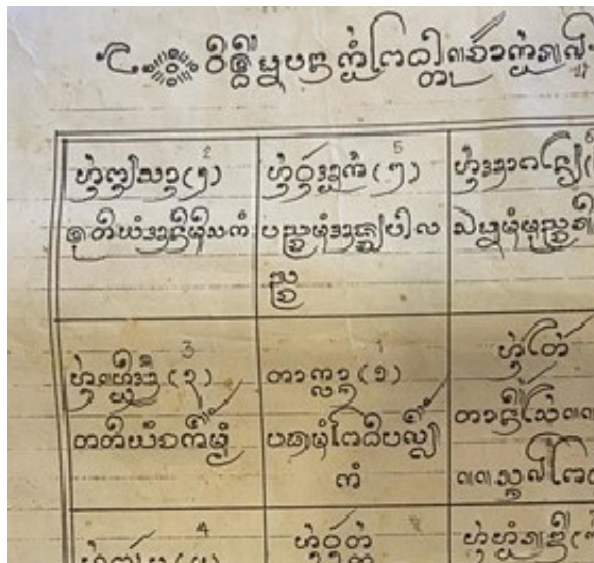
หลังจากประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ พระพุทธรูป และ
วัตถุมงคลลงในสัตตมหาสถานหรืออุโมงค์โขงธาตุเสร็จแล้ว ช่างใช้เวลาในการก่อสร้างเจดีย์จน
ขึ้นเป็นรูปเจดีย์สำเร็จแล้ว ในขณะนี้ให้ประกอบพิธีบรรจุพระพิมพ์ขนาดเล็กพร้อมวัตถุมงคล
ในคอรระขัง (หม้อค่า) ด้านบนสุดของพระเจดีย์อีกครั้ง แต่ไม่ประกอบพิธีใหญ่มาก ทำแต่เพียง
บูชาท้าวทั้ง 4 และบูชาพระฤๅษีทั้ง 6 จากนั้นให้พระ รับศีล พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ เสร็จแล้ว
อัญเชิญพระพิมพ์ตลอดถึงของมีค่าบรรจุบนคอรระขังของพระเจดีย์ บางแห่งก็บรรจุพระบรม
สารีริกธาตุในคอรระขังนี้ด้วย แต่ในสมัยโบราณไม่นิยมบรรจุตรงนี้ เพราะเกรงว่าถ้าเกิดเหตุ
แผ่นดินไหวทำให้ส่วนยอดของเจดีย์ตั้งแต่คอรระขังขึ้นไปหักพังกลายเป็นอันตรายต่อพระบรม
สารีริกธาตุ ส่วนมากนิยมบรรจุไว้ที่ใต้ฐานพระเจดีย์จึงเกิดคติขึ้นมาว่าห้ามผู้หญิงเข้าไปในเขต
กำแพงแก้วขององค์พระเจดีย์ ครั้นเมื่อได้บรรจุเสร็จให้ช่างทำการปิดแล้วตกแต่งให้ดีงามแล้ว
รอรประกอบพิธียกยอดฉัตรและอบรมสมโภชพระเจดีย์ในโอกาสต่อไป

รูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ตามเอกสารโบราณล้านนา

การจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ที่เรียกตามภาษาล้านนาว่า ห้อง สัตตมหาสถาน ห้องธาตุคัพพะ หรืออุโมงค์โขงพระธาตุนั้น เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ พระพุทธรูป และวัตถุมงคลชนิดต่าง ๆ ตามที่โบราณจารย์กำหนดไว้ในตำรา พัสสาได้รับการสืบทอดเป็นแนวทางปฏิบัติมายาวนาน โดยตารางภายในฐานรากสามารถ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามจำนวนห้อง ได้แก่ 1) ตาราง 9 ช่อง สำหรับพิธีบรรจุแบบทั่วไป คือ บรรจุแบบคติสัตตมหาสถาน 2) ตาราง 25 ช่องสำหรับบรรจุแบบพิสดาร โดยบรรจุคติแบบสัตต สัตตมหาสถานและคติแบบปัจจัย 24 ประการ ดังลักษณะตารางและข้อกำหนดในการบรรจุจาก เอกสารพัสสาล้านนา ดังนี้

1) ช่อง สำหรับพิธีบรรจุแบบทั่วไป คือบรรจุแบบคติสัตตมหาสถาน

(1) พัสสาวิธีฐูปนาก่อพระธาตุเจ้า ฌบัพพระสาธุศรีปัญญาภิกขุ (สยาม สิริปญโญ) วัดดอยคำอำเภอรัญญาวาสี อำเภอมือง จังหวัดแพร่

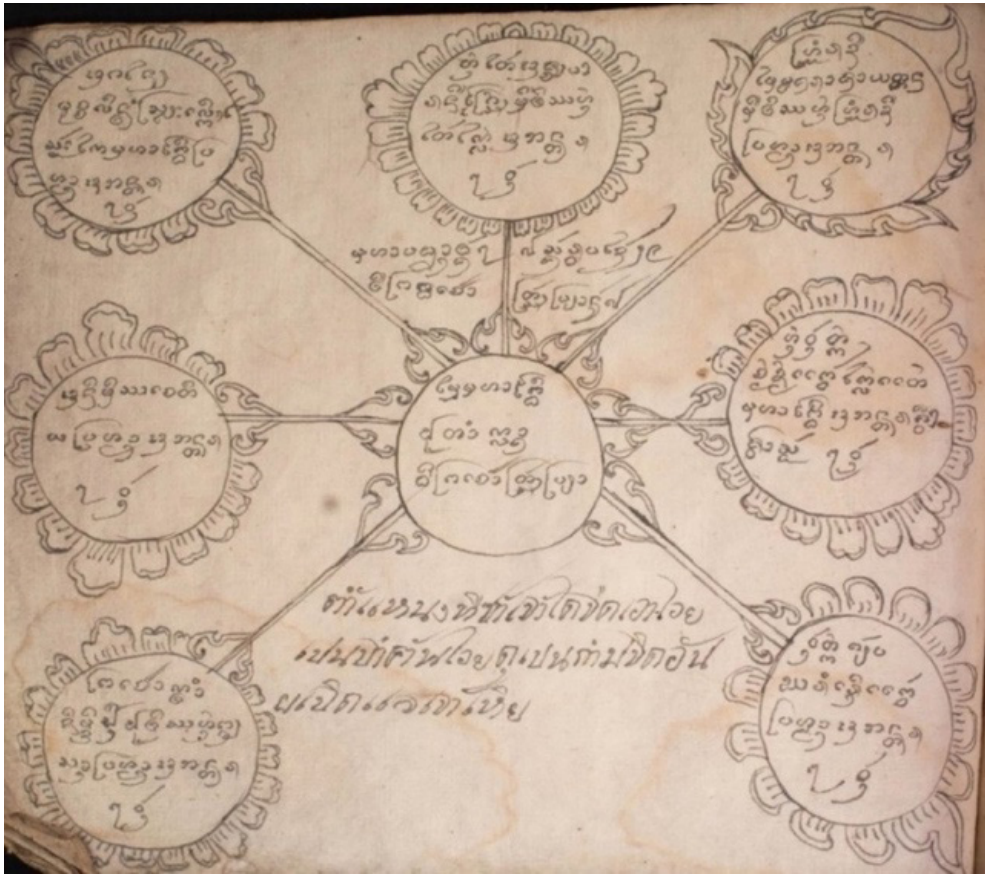

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ 9 ช่อง จาก พัสสาวิธีฐูปนาก่อพระธาตุเจ้า ฌบัพพระสาธุศรีปัญญาภิกขุ (สยาม สิริปญโญ)

ตารางที่ 4 แสดงการปริวรรตรูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ 9 ช่อง จากพับสาวีธีฐป็นนาก่อพระธาตุเจ้า ฉบับพระสาธุศรีปัญญาภิกขุ (สยาม สิริปณฺโณ)

<p>ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ทูตียัง อีสานัง อะนิมิสสะกังฯ เอาพระพุทธรูป ปางถวายเนตรบรรจุ (ลำดับที่ 2)</p>	<p>ทิศตะวันออก ปัญจะมัง บุริมะทิงสัง อัชชะ ปาลัญจะฯ เอาพระพุทธรูปนั่งใต้ต้นไทร ยกพระหัตถ์ขวาห้ามมารบรรจุ (ลำดับที่ 5)</p>	<p>ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ัญฐะมัง อาคะเนยยัง มุจจะ ลินเนนะฯ เอาพระพุทธรูป ปางนาคปรกบรรจุ (ลำดับที่ 6)</p>
<p>ทิศเหนือ ตะตียัง อุตตรังจัง กะมัง เสฎฐังฯ เอาพระพุทธรูป ปางเดินจงกรมบรรจุ (ลำดับที่ 3)</p>	<p>ช่องกลาง ปะฐะมัง โโพธิบัลลังก์ฯ เอาพระพุทธรูปนั่งใน โโพธิบัลลังก์ เอาเรือเงิน เรือทอง พร้อมกับพระพิมพ์ 28 องค์บรรจุ (ลำดับที่ 1)</p>	<p>ทิศใต้ สัตตะมังทักขินะทิงสัง ราชา ยะตะนันงฯ เอาพระพุทธรูปปางนั่งใต้ต้น มะม่วงหัวแมงวัน ยืนพระหัตถ์ ขวามารับผลสมอบรรจุ (ลำดับที่ 7)</p>
<p>ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ จะตุดถัง พายัพพะยังรัตนชะ รังฯ เอาพระพุทธรูป ปางสมาธิในเรือนแก้วบรรจุ (ลำดับที่ 4)</p>	<p>ทิศตะวันตก เอาไหพระพิมพ์ ตลอดถึงแก้ว แหวนเงินทองของมีค่าบรรจุ (ลำดับที่ 9)</p>	<p>ทิศตะวันตกเฉียงใต้ เรือสำเภาทองที่บรรจุพระบรม ธาตุ ธรรม 84,000 ชิ้นธ รอม คาถาธรรมกายพระพุทธเจ้า (ลำดับที่ 8)</p>

(2) พับสาวกนิพนธ์พิธีกรรม ฉบับวัดเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลจากศูนย์โบราณคดีศึกษา สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ชุด DLNMTM รหัส 051420012_00

ภาพที่ 2 รูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ 9 ชั้น จากพับสาปึกนักษัตรอักษรธรรม ฉบับวัดเชียงมั่น

ตารางที่ 5 แสดงการปริวรรตรูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ 9 ช่อง จากพิพิธภัณฑสถานวัดเชียงมั่น มีข้อความเพิ่มเติมดังนี้

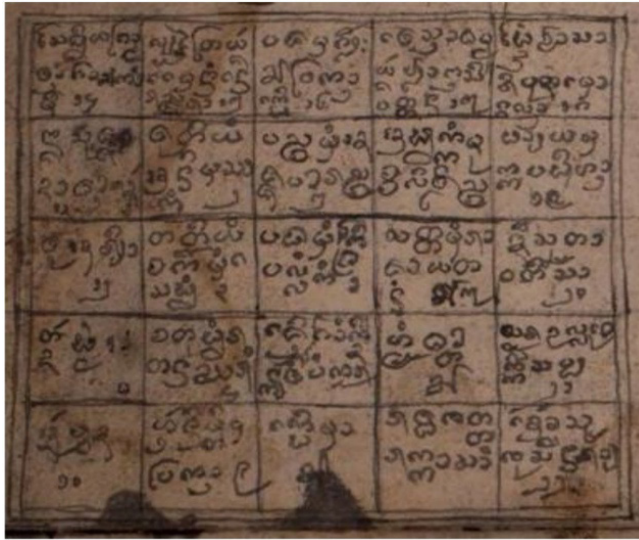
อาคโณย มุจจลินทสระ ลึง 2 คอก ไกลมหาโพธิ ประมาณอักษระ 7 วัน	หนใต้ อัมพปาลนิโครธ มีทิสสะหนใต้ ไกลอักษระ 7 วัน	หอรดี ไม้ม่วงราชายัตตะนะ มีทิสสะหนหอรดี ประมาณอักษระ 7 วัน
อุดร อนิมิสสะเจติยะ ประมาณอักษระ 7 วัน	ไม้มหาโพธิอยู่ตากลาง ที่พระเจ้าตรัสประยา	หนวันตก จมขมแก้ว ไกลแต่มหาโพธิ อักษระ คือว่า ชาวคอก 7 วัน
พระเจ้ากระทำนิตยยืนอยู่ทิสสะ หนอีสาน ประมาณอักษระ 7 วัน		วันตก พายัพ ฆริ เรือนแก้ว ประมาณอักษระ 7 วัน

(2.1) อักษรธรรมล้านนาเขียนว่า มหาปฏิฐานทั้ง 7 แล สักรวบได้ 29 ที่พระเจ้าตรัสประยานั้นแลฯ

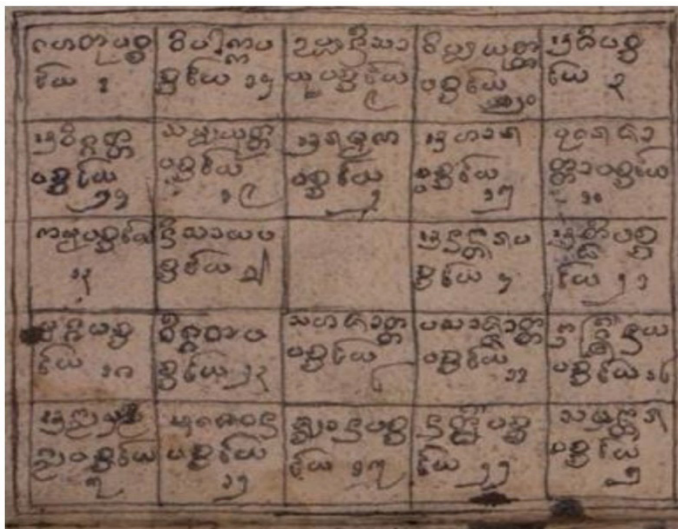
(2.2) อักษรไทยกลางเขียนว่า ตำแหน่งที่เข้าเจ้าได้จดเอาไว้เป็นสำคัญไว้ดูเป็นกรรมสิทธิ์อันประเสริฐแลเจ้าเหย

2) ตาราง 25 ช่องสำหรับบรรจุแบบพิสดาร โดยบรรจุคติแบบสถิตสถิตมหาสถานและคติแบบปัจฉัย 24 ประการ

(1) พิพิธภัณฑสถานพิพิธภัณฑสถาน วัดเชียงมั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลจากศูนย์โบราณคดีศึกษา สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ชุด DLNTR รหัส 05142003_00

ภาพที่ 3 รูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์
แบบสัตตสัตตมหาสถาน 25 ช่อง จากพับสาปภิกษกะพิธีกรรม ฉบับวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 4 รูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ 25 ช่อง
แบบปัจฉัย 24 ประการ จากพับสาปภิกษกะพิธีกรรม ฉบับวัดเชียงใหม่

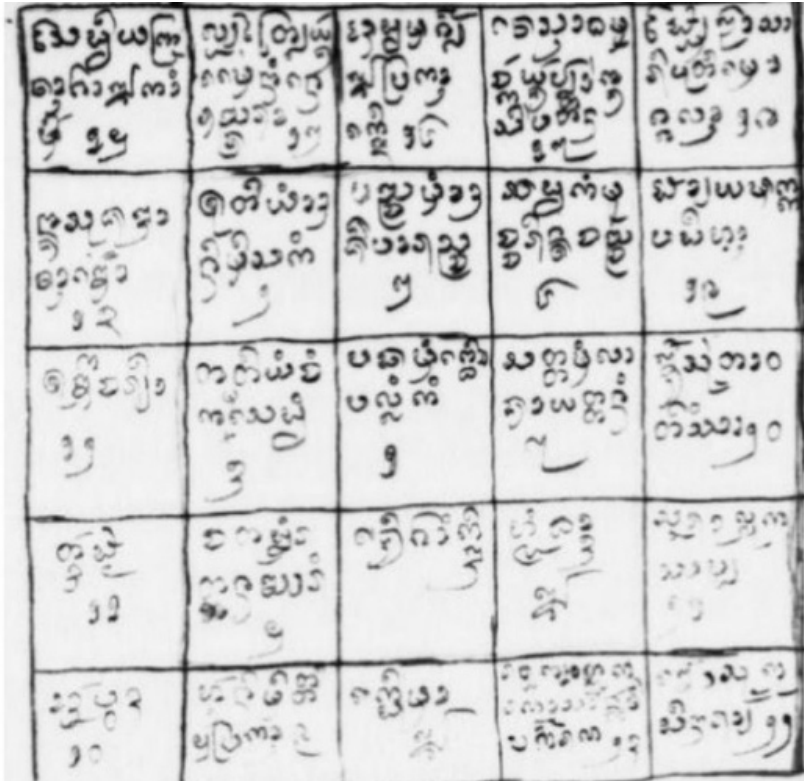
ตารางที่ 6 แสดงการปริวรรตรูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของ พระเจดีย์
แบบสัตตสัตตมหาสถาน 25 ช่อง จากพับสาปภิกษกะพีธีกรรม ฉบับวัดเชียงมั่น

โสทธิพรหมณทาน คา 8 กำมือ 14	ลอยตะไลคำ แม่น้ำเนรัญชรา 15	อัญมมิ่งคละ8 ประการเกิด 16	เทศนาธัมมจัก ยังป่าอสิปต ตน 17	โผตเอาสาริบุตรต์ โมคคัลลาน 18
นางสุชาดา ทานข้าว 13	หุติย อนิมสิกั 2	ปณจมี อชชปาลณจ 5	ฉฐฐกัมจจรินทพจ 6	ผายยมกุกปฏิหาร 19
ทุกขจริยา 12	ตติย จัมมเสฐฐ 3	ปณม โพรธิปลถัก 1	สตุตม ลาชายตณ 7	ขึ้นสู่ดาวตีสา 20
ตัดผม 11	จตุตถ รัตนขริ 4	เงินคำ กิติ 25	หม้อธาตุ 24	สอนอุลลुकสสพ 21
ออกบวช 10	หั้นนิมิตต์ 4 ประการ 9	เกิดมา 8	รทพพยากรณา ที่ปกรณ 23	เข้าสู่กุสินาราย 22

ตารางที่ 7 แสดงการปริวรรตรูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของ
พระเจดีย์ แบบปัจจัย 24 ประการ 25 ช่อง จากพับสาปภิกษกะพีธีกรรม ฉบับวัดเชียงมั่น

เหตุปัจจัย 1	วิปากปัจจัย 14	อุนิสยปัจจัย 9	วิปปมุตต ปัจจัย 20	อธิปัจจัย 3
อวิคคตปัจจัย 24	สมปยุตต ปัจจัย 19	อารมมณ ปัจจัย 2	อาหารปัจจัย 15	ปุเรชาติปัจจัย 10
กมมปัจจัย 13	นิสายปัจจัย 8		อนนตรปัจจัย 4	อตถิปัจจัย 21
มคคปัจจัย 18	วิคคตปัจจัย 23	สหชาติปัจจัย 6	ปัจฉชาติ ปัจจัย 11	อินทริยปัจจัย 16
อณณมณณ ปัจจัย 7	อเสวนปัจจัย 12	ฉานปัจจัย 17	นตถิปัจจัย 22	สมนตรปัจจัย 5

(2) พับสาปภิกษกะพิธีกรรม ฉบับวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง ข้อมูล
จากศูนย์ ไบโกลานศึกษา สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ชุด PNTMP รหัส
030220047_00

ภาพที่ 5 รูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์แบบสี่ตสี่ตมมหา
สถาน 25 ช่อง จากพับสาฉบับวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง

๑๓๓๒ ๑	๑๒๒๒ ๒	๑๒๒๒ ๓	๑๒๒๒ ๔	๑๒๒๒ ๕
๑๒๒๒ ๖	๑๒๒๒ ๗	๑๒๒๒ ๘	๑๒๒๒ ๙	๑๒๒๒ ๑๐
๑๒๒๒ ๑๑	๑๒๒๒ ๑๒	๑๒๒๒ ๑๓	๑๒๒๒ ๑๔	๑๒๒๒ ๑๕
๑๒๒๒ ๑๖	๑๒๒๒ ๑๗	๑๒๒๒ ๑๘	๑๒๒๒ ๑๙	๑๒๒๒ ๒๐
๑๒๒๒ ๒๑	๑๒๒๒ ๒๒	๑๒๒๒ ๒๓	๑๒๒๒ ๒๔	๑๒๒๒ ๒๕
๑๒๒๒ ๒๖	๑๒๒๒ ๒๗	๑๒๒๒ ๒๘	๑๒๒๒ ๒๙	๑๒๒๒ ๓๐

ภาพที่ 6 รูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ 25 ช่อง แบบปัจจัย 24 ประการ จากพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง

ตารางที่ 8 แสดงการปริวรรตรูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์แบบสี่ตศัตตมหาสถาน 25 ช่อง จากพิพิธภัณฑสถานพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง

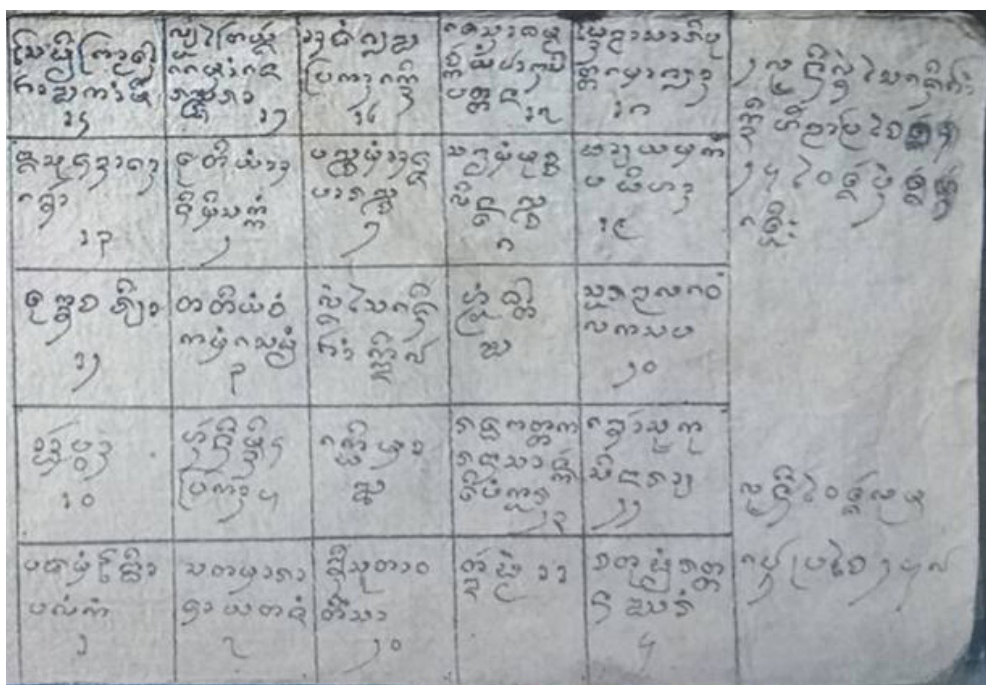
โสทธิพรหมณ์ ทานคา 8 กำมือ 14	ลอยตะไลคำ แม่น้ำเนรัญชรา 15	อัฐมิ่งคณะ 8 ประการเกิด 16	เทศนาธัมมจัก ยังป่าอิสิปตตน 17	โผดเอาสาริบุตรต์ โมคคัลลาน 18
นางสุชาดา ทานข้าว 13	หุติย อนิมิสภ์ 2	ปณจมี อชชपाल ณจ 5	ฉฐุภัก มัจจรินทณจ 6	ผายยมก ปฏิหาร 19
ทุกขจริยา 12	ตติย จัมมเสฏฐ 3	ปถม โพธิปลลภ์ 1	สตตม ลาชายตตณ 7	ขึ้นสู่อาวดีสา 20
ตัดम्म 11	จตุตถ รตนขริ 4	เงินคำ กิติ 25	หม้อธาตุ 24	สอนอุลลुकุสสป 21
ออกบวช 10	หันนิमितต์ 4 ประการ 9	เกิดมา 8	รทพพยากรณา ที่ปงกรณ 23	เข้าสู่กุสินาราย 22

ตารางที่ 9 แสดงการปริวรรตรูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์แบบปัจจัย 24 ประการ 25 ช่อง จากพิพิธภัณฑสถานพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง

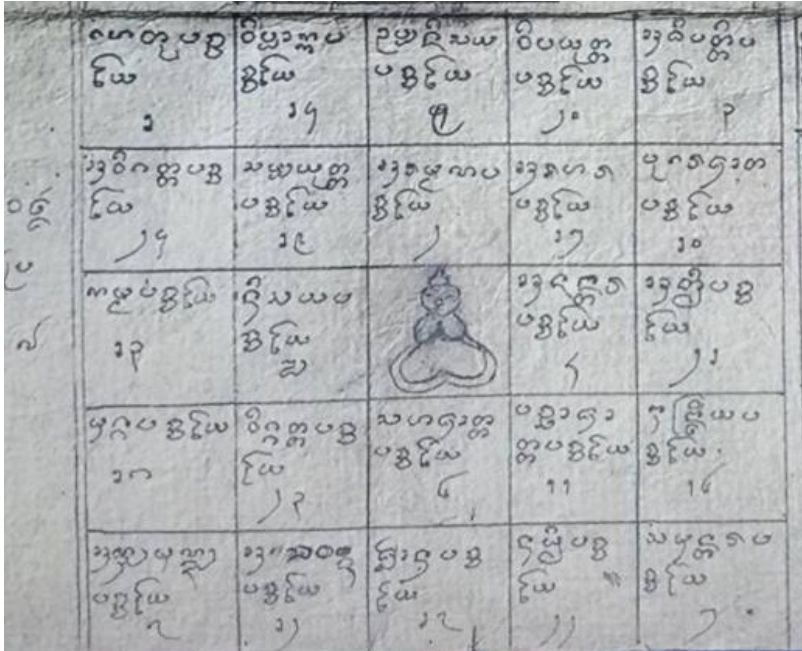
เหตุปัจจัย 1	วิปากปัจจัย 14	อุนิสยปัจจัย 9	วิปมุตตปัจจัย 20	อธิปัจจัย 3
อวิคคตปัจจัย 24	สมปยุตต ปัจจัย 19	อารมมณ ปัจจัย 2	อาหารปัจจัย 15	ปุเรชาตปัจจัย 10
กम्मปัจจัย 13	นิสายปัจจัย 8		อนนตตปัจจัย 4	อตถิปัจจัย 21

มคคปจโย 18	วิคคตปจโย 23	สหชาตปจโย 6	ปจฉาชาต ปจโย 11	อินทริยปจโย 16
อณฺณมณฺญ ปจโย 7	อเสวนปจโย 12	ฉานปจโย 17	นตฺถิปจโย 22	สมนตฺรปจโย 5

(3) พับสาวิธีฐูปันนาก่อพระธาตุเจ้า ฉบับพระสาธุศรีปัญญาภิกขุ (สยาม สิริปญฺโญ) วัดดอยคำอำเภอรัษฎาวาสี อำเภอมือง จังหวัดแพร่

ภาพที่ 7 รูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์แบบสี่ตสี่ตม
หาสถาน 25 ช่อง จากพับสาวิธีฐูปันนาก่อพระธาตุเจ้า ฉบับพระสาธุศรีปัญญาภิกขุ
(สยาม สิริปญฺโญ)

ภาพที่ 8 รูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ 25 ช่อง แบบ ปัจจัย 24 ประการ จากพับสาวีฐูปันนาก่อพระธาตุเจ้า ฉับพระสารีบุตรปัญญาภิกขุ (สยาม สิริปณฺโณ)

ตารางที่ 10 แสดงการปริวรรตรูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ 25 ช่อง แบบสัตตสัตตมหาสถาน ฉับพระสารีบุตรปัญญาภิกขุ (สยาม สิริปณฺโณ)

รูปโสถถียะ พราหมณ์ถวาย หน้าคา 8 กำ 17	รูปพระโพธิสัตว์ รอยถาดทองคำ แม่น้ำเนรัญชรา 18	รูปอัฐฐะมงคล 8 ประการเกิด 19	รูปเทศนา ปัญจวัคคีย์ ทั้ง 5 20	รูปโปรด พระโมคคัลลานะ พระสารีบุตร 21
--	--	------------------------------------	--------------------------------------	---

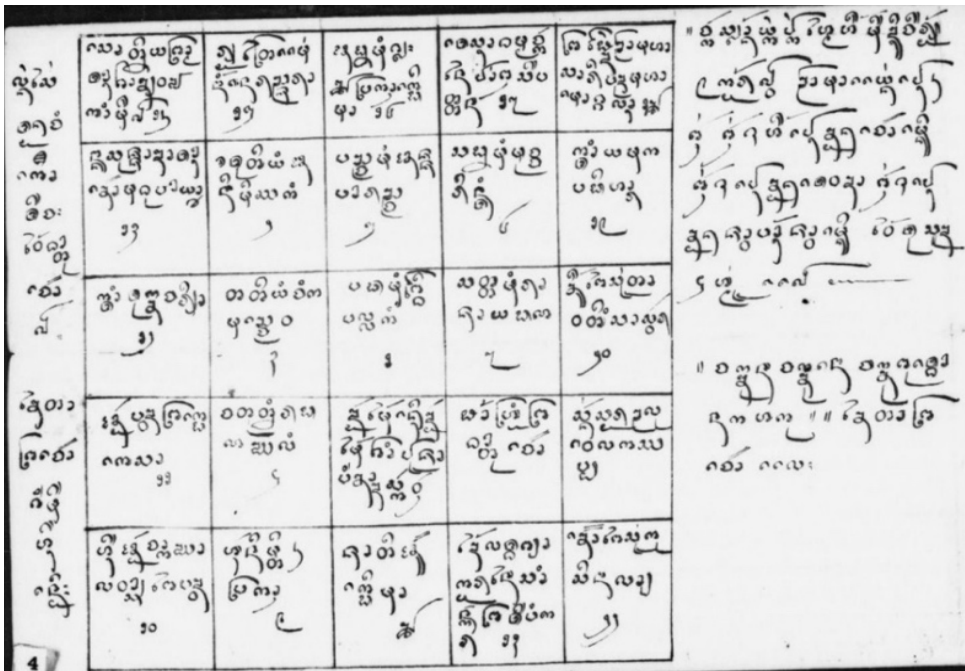
รูปนางสุชาดา ถวายข้าวมธุ ปายาส 16	รูปพระปางยืน ถวายเนตร 2	ทิศตะวันออก พระพุทธรูปปาง นั่งใต้ต้นไทร 5	พระพุทธรูปปาง นาคปรก 6	รูปทรงแสดงพระ ยมกปาฏิหาริย์ใต้ ต้นมะม่วง 22
รูปพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญ ทุกรกิริยา 15	ทิศเหนือพระพุทธรูป ปางเดินจงกรม 3	พระพุทธรูปนั่งใน โพธิบัลลังก์ เรือน เงิน เรือนทอง พระพิมพ์ 28 องค์ 1	ทิศใต้พระพุทธรูป นั่งใต้ต้นมะม่วง หัวแมงวัน 7	รูปโปรดพระพุทธรูป มารดาบนสวรรค์ 23
รูปพระโพธิสัตว์ ทรงตัดพระโมลี 14	พระพุทธรูปปาง นั่ง ในเรือนแก้ว 4	ทิศตะวันตก หม้อบรรจุพระ พิมพ์ ของมีค่า 9	สำเภาทองที่ บรรจุ พระบรม สารีริกธาตุ 8	รูปโปรดชฎิล 3 พี่น้อง 24
รูปขี่ม้ากัณฐกะ ออกบวช 13	รูปเห็นนิมิต 4 ประการ 12	รูปพระโพธิสัตว์ ประสูติ 11	รูปรับระพยากรณ์ โดยพระพุทธรูปเจ้าที่ ปังกร 10	รูปนอน ปรินิพพานใน เมืองกุสินาราย 25

ตารางที่ 12 แสดงการปริวรรตรูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ 25 ช่อง แบบปัจจัย 24 ประการ ฉบับพระสาธุศรีปัญญาภิกขุ (สยามสิริปญโญ)

เหตุปัจจัย 1	วิปากปัจจัย 14	อุปนิสัยปัจจัย 9	วิยุตตปัจจัย 20	อธิปัตติปัจจัย 3
อธิคตตปัจจัย 24	สมบัญญัติปัจจัย 19	อารมมณปัจจัย 2	อาหารปัจจัย 15	ปุเรชาติปัจจัย 10
กम्मปัจจัย 13	นิสยปัจจัย 8	พระพุทธรูป	อนนตารปัจจัย 4	อตถิปัจจัย 21

มคคปจจโย	วิคตปจจโย	สหชาตปจจโย	ปจจชาตปจจโย	อินทริยาปจจโย
18	23	6	11	16
อลญมณญปจจโย	อาเสวนปจจโย	ฌานปจจโย	นตถิปจจโย	สมนตรปจจโย
7	12	17	22	5

(4) พับสาปธิกรรมวัดบ้านเอี่ยม จังหวัดลำปาง สำเนาจากสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไมโครฟิล์ม รหัสเลขที่ 030420085_01

ภาพที่ 9 รูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ 25 ช่อง แบบสี่ตตะมหาสถาน จากพับสาปธิกรรมวัดบ้านเอี่ยม จังหวัดลำปาง

ตารางที่ 13 แสดงการปริวรรตรูปแบบการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์
25 ช่อง แบบสี่ตมมหาสถาน ฉบับวัดบ้านเอื้อม จังหวัดลำปาง

โสทธิพรหมณ์ ทานคาเขียว 8 กำมือ 14	ลอยไกล แม่น้ำเนรัญชรา 15	อัฐมิ่งคละ 8 ประการ บังเกิดมี 16	เทศนาธัมมจักร ในป่าอสิปัตตนะ 17	พระเจ้าโผต มหาสารีปุตต แล มหาโมคคัลนะ 18
นางสุขชาดา ทานข้าวมธุปายาส 13	ทุดิย์ อนิมิสกั 2	ปณจมี อชชปาถัญจ 5	ฉนุฐมี มัจจรินท์ 6	กระทำ ยมกปฏิหารีย์ 19
กระทำทุกรกริยา 12	ตติย์ จงกมมเจว 3	ปฐม โพธิปลกั 1	สตตมรชายตน์ 7	ขึ้นไปดาวดึงศา สวรรณค์ 20
ออกบวชตัดเกศ 11	จตุกั รตนขมร์ 4	ดอกไม้เงิน ดอกไม้คำ บูชาบ่ขาดสักวัน (25)	ผ้าห่อ พระธาตุเจ้า 24	สั่งสอน อุลลเวลกัสสปะ 21
หนีออกจาก ฆราวาสไปบวช 10	หันนิมิต 4 ประการ 9	พระชาติอันเกิดมา 8	ได้รับลัทธ พยากรณ์ในสำนัก พระที่ปังกร 23	เข้าไปสู่กุสินารา 22

จากตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์หรือเรียกตามภาษาถิ่นล้านนาว่า ห้องสี่ตม สัตตมหาสถาน ห้องธาตุคัพพะ หรืออุโมงค์โขงพระธาตุ ทั้ง 2 ประเภท ได้แก่ 1) ตาราง 9 ช่อง สำหรับพิธีบรรจุแบบทั่วไป 2) ตาราง 25 ช่องสำหรับบรรจุแบบพิสดาร ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า คตินิยมปฏิบัติการสร้างพระเจดีย์ในวัฒนธรรมล้านนาเป็นสิ่งที่น่าสนใจวิธีคิดในการจัดทำ รูปแบบตารางแผนผังฐานรากตลอดจนถึงการจัดวางวัตถุมงคลที่เกี่ยวข้องกับการตรัสรู้ของ พระพุทธเจ้าและหลักพุทธธรรมที่ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญบรรจุในตารางแผนผังภายในพระ

เจดีย์ล้านนา สะท้อนถึงการเชื่อมโยงองค์ประกอบการสร้างพระเจดีย์ที่ไม่ใช่เพียงสถาปัตยกรรมที่คงทนสวยงามเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดความศรัทธาและปัญญาควบคู่กันด้วย

เปรียบเทียบลักษณะ และรูปแบบคตินิยมปฏิบัติในการกำหนดตารางแผนผังฐานรากฐานของพระเจดีย์

1) ตาราง 9 ช่อง 4 ฉบับ สำหรับพิธีบรรจุแบบทั่วไป ผลศึกษาวิเคราะห์พบว่า ตารางแต่ละช่องถูกกำหนดให้เป็นสัญลักษณ์แทนความหมายและมีการจัดวางตามแผนผัง และ ตารางช่องที่ 9 ช่องสุดท้าย ถูกกำหนดให้เขตอาณาบริเวณโพธิมณฑลของการตรัสรู้เหมือนกัน แต่แสดงผ่านสัญลักษณ์ที่ถูกบรรจุ ได้แก่ พระพิมพ์ แก้วแหวนเงินทอง สถานที่จกรม รูปพระบิดาและพระมารดาของพระพุทธเจ้า เป็นต้น (พระอธิวัฒน์ รัตนวณโณ, 2564: 207)

เมื่อนำคัมภีร์โบราณทั้ง 2 ฉบับ ประกอบด้วย ฉบับพระครูวิจิตพิพัฒนาภรณ์ (ครูบามนตรี ธมมเมธี) จังหวัดแพร่ ฉบับพระสาธุศรีปัญญาภิกขุ จังหวัดแพร่ ฉบับวัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ และฉบับวัดนาเลา จังหวัดลำปาง มาศึกษาเปรียบเทียบการบรรจุวัตถุมงคลในตารางแผนผังฐานรากฐานของพระเจดีย์ พบว่า ฉบับพระครูวิจิตพิพัฒนาภรณ์ (ครูบามนตรี ธมมเมธี) ใช้การสวดพระคาถาประจำทิศสัตตัตตมหาสถานเป็นหลัก ส่วนอีก 3 ฉบับ นิยมบรรจุพระพุทธรูปประจำทิศ วัตถุมงคล และสวดพระคาถาประจำทิศสัตตัตตมหาสถาน สำทับอีกครั้งหนึ่งด้วย ส่วนการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้นเป็นที่สังเกตว่าไม่ได้ถูกกำหนดให้บรรจุในช่องที่ 1 หรือช่องกลางซึ่งเป็นศูนย์กลางของตาราง หากแต่กำหนดให้บรรจุในช่องที่ 8 ทิศตะวันตกเฉียงใต้ (หรติ) ดังพบสาฉบับพระสาธุศรีปัญญาภิกขุ จังหวัดแพร่ ระบุให้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุในเรือสำเภอร่วมกับคัมภีร์ 84,000 พระธรรมขันธ์ และคาถาธรรมกายในทิศตะวันตกเฉียงใต้ ส่วนฉบับวัดนาเลา จังหวัดลำปาง ระบุให้บรรจุหม้อธาตุ (พระบรมสารีริกธาตุ) พร้อมรูปพระอุปัคตในทิศเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าการสร้างพระเจดีย์ลักษณะนี้ แม้จะบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ แต่ก็ให้ความสำคัญกับการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เป็นเบื้องต้นให้เป็นศูนย์กลางของพระเจดีย์ (พระนคร ปญญาวิชโร, 2564: สัมภาษณ์) ดังตารางเปรียบเทียบดังต่อไปนี้

ตารางที่ 14 แสดงการเปรียบเทียบตาราง 9 ช่อง 4 ฉบับ สำหรับบรรจුවัตถุมงคลในแต่ละทิศ

ลำดับช่อง ลำดับ ทิศ	ฉบับพระครูวิจิตร พัฒนารณณ์ (ครูบามนตรี ธมฺมเมธี)	ฉบับพระสาธุ ศรีปัญญาภิกขุ แพร์	ฉบับวัดเชียง มั่น เชียงใหม่	ฉบับวัดนาเลา ลำปาง
1. ช่องกลาง	สวดคาถา “ปถมิ โพธิปลลงก์ ฯลฯ” 3 ที่	พระพุทธรูปนั่งใน โพธิบัลลังก์, เรือเงิน เรือทอง, พระพิมพ์ 28 องค์	ต้นศรีมหาโพธิ์	พระพุทธรูปนั่งใต้ ต้นศรีมหาโพธิ์
2. ตะวันออก เฉียงเหนือ (อีสาน)	สวดคาถา “หุติย อนิมิสสกั ฯลฯ” 3 ที่	พระพุทธรูปปาง ถวายเนตร (อนิมิส เจดีย์)	พระพุทธรูป ยืนกระทำนimit 7 วัน (ปางถวาย เนตร/ อนิมิสเจดีย์)	พระพุทธรูปหัน พระพักตร์มาทาง แทนแก้ว (ต้น ศรีมหาโพธิ์) (อนิมิส เจดีย์)
3. ทิศเหนือ (อุดร)	สวดคาถา “ตติย จกมมฺ เสฏฐี ฯลฯ” 3 ที่	พระพุทธรูปปาง เดินจงกรม (รัตนจงกรมเจดีย์)	อนิมิสเจดีย์	พระพุทธรูป ปางเดินจงกรม (รัตนจงกรมเจดีย์)
4. ทิศตะวันตก เฉียงเหนือ (พายัพ)	สวดคาถา “จตุตถ รตนขร ฯลฯ” 3 ที่	พระพุทธรูปปางสมาธิ ในเรือนแก้ว (รตนขร เจดีย์)	พระพุทธรูป ปางสมาธิใน เรือนแก้ว (รตนขรเจดีย์)	พระพุทธรูปใน เรือนแก้ว (รตนขรเจดีย์)
5. ทิศตะวันออก (บูรพา)	สวดคาถา “ปญ จมฺ อชฌपालญ ฯลฯ” 3 ที่	พระพุทธรูปนั่งใต้ต้น โทรยกพระหัตถ์ขวา ห้ามมาร (พุทธรูป ปางห้ามมาร)	-	รูปคนเลี้ยงแพะ

6. ทิศตะวันตกเฉียงใต้ (อาคเนย์)	สวดคาถา ไฉฏฐมิมุจจลินเทนฐปีติ "ลาฯ" 3 ที	รูปพระยานาคปก	สระมุจจลินท์ ลีล 2 ดอก	รูปพระยานาคปก
7. ทิศใต้ (ทักษิณ)	พระบรมสารีริกธาตุ, แก้วแหวนเงินทอง	พระพุทธรูปปางนั่งใต้ต้นมะม่วงหัวแมงวันยืนพระหัตถ์ขวารับผลสมอ	ต้นอชปาล นิโครธ	รูปพระยาอินทร์ ถวายผลสมอ
8. ทิศทิศตะวันตกเฉียงใต้ (หริดี)	สวดคาถา "สตุตมหาราชายตตนิ "ลาฯ" 3 ที	เรือสำเภาที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ, คัมภีร์ธรรม 84,000 พระธรรมชั้น, คาถาธรรมกาย	ไม้ม่วงราชายตตะ	หม้อธาตุ (พระบรมสารีริกธาตุ, พระอรหันตธาตุ) รูปพระมหาอุปกุศ
9. ทิศตะวันตก (ปัจฉิม)	พระพิมพ์ทั้งหลาย	ไหพระพิมพ์, แก้วแหวนเงินทอง	จกกลมแก้ว	รูปพระบิดา พระมารดา พระพุทธเจ้า

2) ตาราง 25 ช่อง สำหรับบรรจุแบบพิสดาร 4 ฉบับ ผลศึกษาวิเคราะห์พบว่า มี 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ตาราง 25 ช่อง บรรจุแบบสัตตัตตมหาสถาน 2) ตาราง 25 ช่อง บรรจุแบบปัจจัย 24 ประการ โดยแต่ละฉบับมีการจัดวางวัตถุมงคลที่กำหนดให้เป็นสัญลักษณ์แทนความหมายและมีการจัดวางตามแผนผังดังนี้

(1) ตาราง 25 ช่อง บรรจุแบบสัตตัตตมหาสถาน จำนวน 4 ฉบับ แต่ละฉบับมีการจัดวางแผนผังตารางและบรรจุวัตถุมงคลแบบเดียวกัน 3 ฉบับ ได้แก่ ฉบับวัดเชียงมั่น เชียงใหม่ ฉบับวัดพระธาตุลำปางหลวง ลำปาง และฉบับวัดบ้านเอื้อม ลำปาง โดยตารางช่องที่ 1 เป็นช่องกลาง สำหรับบรรจุหรือสวดพระคาถา "ปถมัง โปธิปลุลุกัง "ลาฯ" อันเป็นสิ่งที่สื่อความหมายถึงการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าที่ถูกกำหนดให้เป็นศูนย์กลางของตารางฐานรากของพระเจดีย์ ส่วนตารางที่ 2 – 7 จัดวางตารางด้วยการสวดพระคาถาประจำทิศสัตตัตตมหาสถาน จากนั้นช่องที่ 8 – 22 จำนวน 15 ช่อง จัดวางตารางด้วยการบรรจุวัตถุมงคลประเภทรูปที่

เกี่ยวกับพุทธประวัติในแต่ละช่วงโดยเรียงตามลำดับเหตุการณ์ ได้แก่ รูปประสูติ รูปเห็นนิมิต 4 ประการ รูปเสด็จออกผนวช รูปตัดพระโมลี รูปบำเพ็ญทุกรกิริยา รูปนางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส รูปโสถยิพรพราหมณ์ถวายหญ้าคา 8 กำมือ รูปลอยถาดทองคำ รูปอัฐมณฑล 8 ประการ รูปปฐมเทศนา รูปโปรดพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ รูปแสดงยมกปาฏิหาริย์ รูปเสด็จขึ้นสู่ดาวดึงส์ รูปเทศนาโปรดอสูรเวทกัสสปะ และรูปเสด็จไปสู่มืองกุสินารา ส่วนช่องที่ 23 เป็นรูปได้รับพุทธพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้าซึ่งเป็นอดีตชาติที่ทรงบำเพ็ญเพียรเป็นเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ อันที่จริงรูปนี้ควรจะอยู่ในตารางช่วงต้นก่อนการประสูติ แต่กำหนดให้บรรจุในตารางท้ายนี้ เนื่องจากต้องการแสดงให้เห็นว่าพระชาติปัจจุบันตั้งแต่ประสูติจนมาถึงตรัสรู้นั้นเป็นผลมาจากการบำเพ็ญธรรมอย่างยิ่งยวดยาวนานเมื่อครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์จนได้รับพุทธพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้าว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน (พระสารเจ้าศรีปัญญาภิกขุ (สยาม ปัญญาศรี), 2564: สัมภาษณ์) จากนั้นช่องที่ 24 กำหนดให้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุเหมือนกันทุกช่อง ส่วนช่องที่ 25 กำหนดให้บรรจุแก้วแหวนเงินทองของมีค่าและดอกไม้เงินดอกไม้ค่า เสมือนว่าพระธาตุเจดีย์นี้ได้รับการบูชาด้วยสิ่งมีค่าและดอกไม้เงินดอกไม้ค่าอยู่ตลอดเป็นนิรันดร์ ไม่มีวันเหี่ยวเฉาโรยราจากความศรัทธาที่มีอยู่ในใจอย่างเต็มเปี่ยม (พรศิลป์ รัตนชูเดช, 2564: สัมภาษณ์) ดังตารางเปรียบเทียบตาราง 25 ช่อง 4 ฉบับ ดังนี้

ตารางที่ 15 แสดงการเปรียบเทียบตาราง 25 ช่อง 4 ฉบับ สำหรับบรรจุแบบสัตตะมหาสถาน

ลำดับช่อง	ฉบับวัดเชียงมั่น เชียงใหม่	ฉบับวัดพระธาตุ ลำปางหลวง ลำปาง	ฉบับพระธาตุศรีปัญญาภิกขุแพร่	ฉบับวัดบ้านเอื้องมิ่ง ลำปาง
1	คาถา “ปถม โพิธิปลลลงก์ ฯลฯ” 3 ที	คาถา “ปถม โพิธิปลลลงก์ ฯลฯ” 3 ที	พระพุทธรูปนั่ง โพิธิบัลลังก์, เรือเงิน เรือค่า, พระพิมพ์ 28 องค์	คาถา “ปถม โพิธิปลลลงก์ ฯลฯ” 3 ที
2	คาถา “หุติย อนิมิส สก ฯลฯ” 3 ที	คาถา “หุติย อนิมิส สก ฯลฯ” 3 ที	พระพุทธรูปปางยืน ถวายเนตร	คาถา “หุติย อนิมิส สก ฯลฯ” 3 ที

3	คาถา “ตติยัม จงกมมํ ฯลฯ” 3 ทวี	คาถา “ตติยัม จงกมมํ ฯลฯ” 3 ทวี	ทิศเหนือ พระพุทธรูปปางเดินจงกลม	คาถา “ตติยัม จงกมมํ ฯลฯ” 3 ทวี
4	คาถา “จตุตถัม รตนขมฺรํ ฯลฯ” 3 ทวี	คาถา “จตุตถัม รตนขมฺรํ ฯลฯ” 3 ทวี	พระพุทธรูปปางนั่งในเรือนแก้ว	คาถา “จตุตถัม รตนขมฺรํ ฯลฯ” 3 ทวี
5	คาถา “ปณฺจมํ อชฺฌมปาลญฺจา ฯลฯ” 3 ทวี	คาถา “ปณฺจมํ อชฺฌมปาลญฺจา ฯลฯ” 3 ทวี	ทิศตะวันออก พระพุทธรูปปางนั่งใต้ต้นไทร	คาถา “ปณฺจมํ อชฺฌมปาลญฺจา ฯลฯ” 3 ทวี
6	คาถา “ฉฺฌฐมฺมํ มุจฺฉลินฺเทนฺฐูปิตํ ฯลฯ” 3 ทวี	คาถา “ฉฺฌฐมฺมํ มุจฺฉลินฺเทนฺฐูปิตํ ฯลฯ” 3 ทวี	พระพุทธรูปปางนาคปรก	คาถา “ฉฺฌฐมฺมํ มุจฺฉลินฺเทนฺฐูปิตํ ฯลฯ” 3 ทวี
7	คาถา “สฺตตฺตมํ ราชาเยตฺตณฺํ ฯลฯ” 3 ทวี	คาถา “สฺตตฺตมํ ราชาเยตฺตณฺํ ฯลฯ” 3 ทวี	ทิศใต้ พระพุทธรูปปางนั่งใต้ต้นมะม่วงหัวแมงวัน	คาถา “สฺตตฺตมํ ราชาเยตฺตณฺํ ฯลฯ” 3 ทวี
8	รูปประสูติ	รูปประสูติ	สำเภาทองที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ	รูปประสูติ
9	รูปเห็นนิมิต 4 ประการ	รูปเห็นนิมิต 4 ประการ	ทิศตะวันตก ท้องบวรจุพระพิมพ์และของมีค่า	รูปเห็นนิมิต 4 ประการ
10	รูปเสด็จออกผนวช	รูปเสด็จออกผนวช	รูปได้รับลัทธพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้า	รูปเสด็จออกผนวช
11	รูปตัดพระโมลี	รูปตัดพระโมลี	รูปพระโพธิสัตว์ประสูติ	รูปตัดพระโมลี
12	รูปบำเพ็ญทุกรกิริยา	รูปบำเพ็ญทุกรกิริยา	รูปเห็นนิมิต 4 ประการ	รูปบำเพ็ญทุกรกิริยา

13	รูปนางสุชาดาถวาย ข้าวมธุปายาส	รูปนางสุชาดาถวาย ข้าวมธุปายาส	รูปซี้มำกัณฐกะ ออกผนวช	รูปนางสุชาดา ถวาย ข้าวมธุปายาส
14	รูปโสถยิยพราหมณ์ ถวายหญ้าคา 8 กำ มือ	รูปโสถยิยพราหมณ์ ถวายหญ้าคา 8 กำ มือ	รูปตัดพระโมลี	รูปโสถยิย พราหมณ์ถวาย หญ้าคา 8 กำมือ
15	รูปลอยถาดทองคำ แม่น้ำเนรัญชรา	รูปลอยถาดทองคำ แม่น้ำเนรัญชรา	รูปบำเพ็ญทุกรกิริยา	รูปลอยถาดทองคำ แม่น้ำเนรัญชรา
16	รูปอัญมมิ่งคละ 8 ประการบังเกิด	รูปอัญมมิ่งคละ 8 ประการบังเกิด	รูปนางสุชาดาถวาย ข้าวมธุปายาส	รูปอัญมมิ่งคละ 8 ประการบังเกิด
17	รูปปฐมเทศนาธัมม จักกัปปวัตนสูตร	รูปปฐมเทศนาธัมม จักกัปปวัตนสูตร	รูปโสถยิยพราหมณ์ ถวายหญ้าคา	รูปปฐมเทศนา ธัมมจักกัปปวัตน สูตร
18	รูปโปรดพระสารี บุตรและพระโมค คัลลานะ	รูปโปรดพระสารี บุตรและพระโมคคัล ลานะ	รูปพระโพธิสัตว์ลอย ถาดทองคำ แม่น้ำ เนรัญชรา	รูปโปรดพระสารี บุตรและพระโมค คัลลานะ
19	รูปแสดงยมก ปาฏิหาริย์	รูปแสดงยมก ปาฏิหาริย์	รูปอัญมมิ่งคละ 8 ประการบังเกิด	รูปแสดงยมก ปาฏิหาริย์
20	รูปเสด็จสู่ชั้น ดาวดึงส์	รูปเสด็จสู่ชั้น ดาวดึงส์	รูปเทศนาโปรด ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5	รูปเสด็จสู่ชั้น ดาวดึงส์
21	รูปเทศนาโปรดอูรุ เวลกัสสปะ	รูปเทศนาโปรดอูรุ เวลกัสสปะ	รูปโปรดพระโมคคัล ลานะ และพระสา รีบุตร	รูปเทศนาโปรดอูรุ เวลกัสสปะ
22	รูปเสด็จไปเมืองกุ สินารา	รูปเสด็จไปเมืองกุสิ นารา	รูปแสดงยมก ปาฏิหาริย์ใต้ต้น มะม่วง	รูปเสด็จไปเมืองกุ สินารา

23	รูปได้รับลัทธ พยากรณ์จากที่ปึง กรพุทธเจ้า	รูปได้รับลัทธ พยากรณ์จากที่ปึง กรพุทธเจ้า	รูปโปรดพระมารดา บนสวรรค์	รูปได้รับลัทธ พยากรณ์จากที่ปึง กรพุทธเจ้า
24	หม้อบรรจุพระบรม สารีริกธาตุ	หม้อบรรจุพระบรม สารีริกธาตุ	รูปโปรดชฎิล 3 พี่ น้อง	ผ้าห่อพระบรม สารีริกธาตุ
25	ใส่แก้วแหวนเงินคำ	ใส่แก้วแหวนเงินคำ	รูปนอนปรินิพพาน ในเมืองกุสินาราย	ดอกไม้เงิน ดอกไม้คำ บูชาทุกวัน

องค์ความรู้จากการศึกษา

จากการจัดวางแผนผังตารางในการสร้างพระเจดีย์ล้านนาที่มีการบรรจุแบบสัตตสัตตมहाสถานและแบบปัจจัย 24 ประการนั้น มีสิ่งที่น่าสนใจวิเคราะห์ถึงคตินิยมที่มีส่วนสำคัญในการบรรจุลงในพระเจดีย์แล้วสร้างความศรัทธา ความศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อมั่นที่มีต่อพระเจดีย์จนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อจิตใจของเหล่าพุทธศาสนิกชน โดยผู้ศึกษาได้วิเคราะห์คตินิยม 2 ประการ ตามที่กำหนดให้บรรจุในพระเจดีย์ ได้แก่ การบรรจุแบบสัตตสัตตมहाสถาน และการบรรจุแบบปัจจัย 24 ประการ ดังนี้

1) คตินิยมในการบรรจุแบบสัตตมहाสถาน

สัตตสัตตมहाสถาน เป็นสถานที่สำคัญที่พระพุทธเจ้าใช้ประทับเสวยวิมุตติสุขหลังจากที่ตรัสรู้แล้ว จำนวน 7 แห่ง ดังคัมภีร์มธุรัตถวิลาสิณี (ขุ.พุทธ.อ. (ไทย) 2/2/628-629) ได้ระบุถึงเหตุการณ์หลังตรัสรู้แล้วพระพุทธเจ้าประทับนั่งเปล่งอุทานแล้วมีพระดำริว่า “เราท่องเที่ยวมา 4 อสงไขยก่าไรแสนกัปก็เพราะเหตุแห่งบัลลังก์นี้ ความดำรงยังไม่บริบูรณ์ตราบใด เราจักไม่ลุกขึ้นจากบัลลังก์นี้ตราบนั้น” หลังจากนั้นเข้าสมาบัติตลอดสัปดาห์ พระอรธรรณกถาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่า (ปรุตม์ บุญศรีตัน, 2552: 96-100)

สัปดาห์ที่ 1 เสด็จประทับนั่งภายใต้ร่มไม้ศรีมหาโพธิ์เสวยวิมุตติสุขตลอด 7 วัน ทรงพิจารณาปฏิจสมุปบาททั้งอนุโลมและปฏิโลม

สัปดาห์ที่ 2 เสด็จประทับ ณ อนิมิสเจดีย์ ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ยืนทอดพระเนตรดูพระบัลลังก์และต้นศรีมหาโพธิ์ โดยไม่ได้กะพริบพระเนตรตลอด 7 วัน

สัปดาห์ที่ 3 เสด็จประทับ ณ รัตนจกรมเจดีย์ ทรงนิรมิตที่จกรมในระหว่างบัลลังก์ และที่ประทับยืนแล้วทรงจกรมในที่จกรมอันยาวจากทิศตะวันออกไปตะวันตก เป็นเวลา 7 วัน

สัปดาห์ที่ 4 เสด็จประทับ ณ รัตนฆรเจดีย์ เหล่าเทวดาเนรมิตเรือนแก้วในด้านทิศพายัพจากต้นศรีมหาโพธิ์ ประทับบนบัลลังก์ในเรือนแก้วนั้น ทรงพิจารณาอภิธรรมปิฎกและสมันตปฏิฐาน 24 ประการ เริ่มจากเหตุปัจฉย จนถึง อวิคตปัจฉย ตลอด 7 วัน

สัปดาห์ที่ 5 เสด็จไปประทับนั่งใต้ร่มไม้ชัชวาลนิโครธซึ่งเป็นที่พักของคนเลี้ยงแกะ ทรงพิจารณาธรรมและเสวยวิมุตติสุขตลอดเวลาสิ้น 7 วัน

สัปดาห์ที่ 6 เสด็จไปประทับนั่งขัดสมาธิภายใต้ร่มไม้จิกชื่อว่า มุจลินท์ ทางทิศอาคเนย์แห่งต้นศรีมหาโพธิ์ ขณะนั้นเกิดฝนตกลงมาตลอดเวลา 7 วัน พญานาคชื่อว่า พญามุจลินทนาคราช เกิดความเลื่อมใสจึงได้วางด้วยขด 7 รอบแล้วแผ่พังพานป้องพระพุทธเจ้าไว้เป็นเวลา 7 วัน

สัปดาห์ที่ 7 เสด็จไปประทับภายใต้ร่มไม้เกตชื่อว่า ราชายตนะ ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขตลอด 7 วัน

หลังจากนั้นมีพานิช 2 พี่น้องซื้อตปุสสะและภัลลิกะจากอูกกุลาชนบทจะไปมชฌิมประเทศโดยเกวียน 500 เล่มผ่านมาทางนี้แล้วเกิดความเลื่อมใสจึงถวายข้าวสตูก้อนและขนม น้ำผึ้งพร้อมกับขอถึงพระพุทธเจ้าและพระธรรมเป็นสรณะ ทั้งสองพี่น้องจึงได้เป็นเทววาจิกอุบาสกผู้ปลงวาจาขอเอาสรณะทั้ง 2 เป็นที่พึ่งอันสูงสุด นอกจากนั้นยังทูลขอสิ่งเป็นที่ระลึกสำหรับบูชาจากพระพุทธเจ้า พระองค์จึงยกพระหัตถ์ขวาอุบพระเศียรแล้วประทานเส้นพระเกศาธาตุให้ พานิชทั้งสองจึงนำเส้นพระเกศาธาตุไปบรรจุไว้ในพระเจดีย์ที่ก่อไว้ ณ เมืองของตน

2) คติธรรมในการบรรจุแบบปัจจัย 24 ประการ

การสร้างเจดีย์ในวัฒนธรรมล้านนาได้นำคติธรรมจากพระอภิธรรมปิฎก คัมภีร์ปฏิฐาน ว่าด้วยปัจจัย 24 ดังกล่าว มาจารหรือเขียนลงในใบลานหรือแผ่นเงินแผ่นคำแล้วบรรจุในแผนผังตารางรากฐานของเจดีย์ตามที่กำหนด 24 ช่องธรรม 24 ช่องตาราง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหลักธรรมปัจจัย 24 ประการ อันเป็นส่วนหนึ่งของพระอภิธรรมปิฎกที่ถูกนำมาบรรจุเป็นวัตถุมงคลในฐานรากเจดีย์ เนื่องจากหลังตรัสรู้แล้วพระพุทธเจ้าเสวยวิมุตติสุข ณ ฌาย์ศรีมหาโพธิ์ สัปดาห์ที่ 1 ทรงพิจารณาปฏิจสมุพบาททั้งอนุโลมและปฏิโลม สัปดาห์ที่ 2-3 ทรงผ่อนคลายด้วยการจ้องมองพิจารณาพระบัลลังก์ ต้นศรีมหาโพธิ์ และเสด็จจกรม หลัง

จากนั้นในสัปดาห์ที่ 4 ทรงพิจารณาอิทธิธรรมปิฎกและสมันตปิฎกจนตลอด 7 วัน ในระหว่างที่ทรงพิจารณาอิทธิธรรมปิฎกเมื่อทรงพิจารณาคัมภีร์ที่ 1-6 คืออัมมสังคินิจจนจบ ไม่ได้มีเหตุอัศจรรย์ใด ๆ ครั้นเมื่อพิจารณาคัมภีร์ที่ 7 คือปิฎกซึ่งประกอบด้วยปัจจัยที่ 24 จบลงนั้น ได้เกิดเหตุอัศจรรย์ขึ้นคือพระฉัพพัตถรังสีได้แผ่ประกายออกมาจากพระวรกายสว่างไสวไปทั่วโพธิมณฑล ดังนั้นอิทธิธรรมปิฎกโดยเฉพาะปัจจัย 24 ในคัมภีร์ปิฎก จึงเป็นหลักธรรมสำคัญที่ทรงพิจารณาในระหว่างเสวยวิมุตติสุข ณ รัตนขจรเจดีย์

สรุป

ด้วยเหตุนี้ เมื่อมีการสร้างพระเจดีย์ในวัฒนธรรมล้านนาจึงมีการนำคติดังกล่าวมาจัดทำเป็นแผนผังตารางรากฐานของเจดีย์โดยยึดคติธรรมจากสัตตสัตตมหาสถานเป็นโพธิมณฑล ใช้การสวดพระคาถาหรือบรรจุพระพุทธรูปแต่ละปาง หรือวาดรูปภาพประจำสัตตสัตตมหาสถานแต่ละแห่งบรรจุในแต่ละทิศแต่ละตาราง โดยมีต้นศรีเมหาโพธิ์หรือพระพุทธรูปประทับนั่งใต้ต้นศรีเมหาโพธิ์อันเป็นสัญลักษณ์แห่งการตรัสรู้บรรจุในช่องกลางหมายเลข 1 เป็นศูนย์กลางของแผนผังตารางรากฐานของพระเจดีย์ (ศรีเลา เกษพรหม, 2564: สัมภาษณ์) นอกจากนี้ยังมีการบรรจุรูปภาพหรือพระพุทธรูปที่เกี่ยวกับพุทธประวัติตอนที่สำคัญประกอบในตารางด้วย เริ่มตั้งแต่การประสูติ การเห็นนิมิต 4 ประการ การเสด็จออกผนวช การตัดพระโมลี การบำเพ็ญทุกรกิริยา นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส โสถถียพรหมณเฑาะพญาคา 8 กำมือ การลอยถาดทองคำ อัญมณมวล 8 ประการที่บังเกิด การแสดงพระปฐมเทศนา การโปรดพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ การแสดงยมกปาฏิหาริย์ การเสด็จขึ้นสู่ดาวดึงส์ การเทศนาโปรดอรุณเวลกัสสปะ จบลงที่การเสด็จไปสู่เมืองกุสินาราก่อนปรินิพพาน

บรรณานุกรม

- คมเนตร เชษฐพัฒน์วนิช. (2554). **ขี้ด : ข้อห้ามในล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นายศรีเลา เกษพรหม. (2564). **ตำราการสร้างพระเจ้า**. เชียงใหม่: ม.ป.ท.
- เบญจมิน สุตา. (2564). บ้านดงหาดนาค อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. **สัมภาษณ์**. 17 สิงหาคม.

- ปรุทม์ บุญศรีตัน. (2552). **หลักพระพุทธศาสนา**. เชียงใหม่: ดาวคอมพิวกราฟิก.
- พรศิลป์ รัตนชูเดช. (2564). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. สัมภาษณ์. 16 สิงหาคม.
- พระครูรังษีธรรมานันท์ (นิกร ธรรมรังสี). (2564). วัดศรีมงคล (บ้านก่ง) อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์. 16 สิงหาคม.
- พระนคร ปญญาวิโร. (2564). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์. 15 สิงหาคม.
- พระสาธุเจ้าศรีปัญญาภิกขุ (สยาม ปัญญาศรี). (2559). **อริยะประเพณีล้านนา**. แพร่: วัดดอยข้าค่าอรัญวาสี.
- พระสาธุเจ้าศรีปัญญาภิกขุ (สยาม ปัญญาศรี). (2564). วัดดอยข้าค่าอรัญวาสี อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่. สัมภาษณ์. 16 สิงหาคม.
- พระอธิวัฒน์ รตนวณโณ. (2564). คตินิยมปฏิบัติในการกำหนดรูปแบบจัดวางผังตารางฐานภายใน พระเจดีย์จากคัมภีร์โบราณล้านนา. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. 12(2), 207.
- พับสาบรรจเจดีย์**. ฉบับวัดนาเลา จังหวัดลำปาง สำเนาจากสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไมโครฟิล์ม รหัสเลขที่ 120.280.012 ลป070901900.
- พับสาปกิณกะพิธีกรรม**. ฉบับวัดเชียงมั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลจากศูนย์โบราณคดีศึกษา สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ชุด DLNTM รหัส 051420012_00.
- พับสาปกิณกะพิธีกรรม**. ฉบับวัดเชียงมั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลจากศูนย์โบราณคดีศึกษา สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ชุด DLNTM รหัส 05142003_00.
- พับสาปกิณกะพิธีกรรม**. ฉบับวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง ข้อมูลจากศูนย์โบราณคดีศึกษา สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ชุด PNTMP รหัส 030220047_0
- พับสาพิธีกรรมวัดบ้านเอื้อม**. ฉบับวัดบ้านเอื้อม อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง สำเนาจากสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไมโครฟิล์ม รหัสเลขที่

030420085_01.

**พับสาววิธีสูตกะทำมังคละกัมม์ทั้งมวล. วัดตุนกลาง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. เลขที่ชุด
PNTMP รหัส ๐๕๐๒๐๙๐๑๒_๐๐.
พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์. (2560). พระพุทธรูป คติการสร้างและพิธีกรรมจากเอกสารโบราณเมือง
พะเยา. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.**